

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВАЛІДАЦІЇ
ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ**

Виконав: магістрант 3-го курсу, групи 8.2817-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
Ю. М. Пилипенко

Керівник: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
д.філос.н. Кривега Л.Д.

Рецензент: завідувач кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д.філос.н. Бутченко Т.І.

Запоріжжя – 2020

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 82 сторінок, 70 позиції у списку літератури.

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ВАЛІДАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ

Мета дослідження: виявлення та дослідження особливостей процесу верифікації державної соціальної допомоги в Україні.

Об'єкт дослідження: верифікація в сфері призначення державної соціальної допомоги в українському та закордонному досвіді.

Предмет дослідження: особливості процесу верифікації державних соціальних допомог в Україні.

Методи дослідження: аналіз, абстрагування, індукція, дедукція, порівняння, діагностичний метод.

Гіпотеза: покращити існуючу службу соціального державного інспекторату за рахунок застосування різноманітних методів.

Висновки: 1. Аналіз стану наукової розробки визначив, що проблема верифікації соціальних допомог в Україні є недостатньо дослідженою темою в соціальних-політичних науках.

2. Досягнення які має принести євроінтеграція в українське суспільство вбачається через підвищення фінансових заощаджень, покращення якості життя, умов праці, освіти та оздоровлення. Але не менш важливим фактором є вимоги самої держави до своїх же громадян. Процес самоідентифікації особистостей через правову обізнаність, культуру, особисті зобов'язання та особисту відповідальність.

3. Повна політична криза та нерішучість правлячої верхівки запровадити дієвий механізм перевірок та державного моніторингу над державними витратами. Наразі маємо імітацію контролю за фінансами держави, яка межує з повною бездіяльністю та безвідповідальністю теперішнього уряду України.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 82 pages, 70 literature sources.

PUBLIC-ADMINISTRATIVE MECHANISMS OF VALIDATION OF STATE SOCIAL ASSISTANCE

Research purpose is to identify and study the validation process features of state social assistance in Ukraine.

Research object is the validation in the field of state social assistance's purpose in Ukrainian and foreign experience.

Research subject is the validation process features of state social assistance in Ukraine.

Research methods are analysis, abstraction, induction, deduction, comparison, diagnostic method.

Research hypothesis is improvement of the existing state social inspectorate service by applying a variety of methods.

Conclusions: 1. The analysis of the scientific development state has determined that the problem of social assistance validation in Ukraine is an under-researched topic both in social and political sciences.

2. European integration achievements in Ukrainian society are seen as follows: increased financial savings, improved life quality, working conditions, education and health. No less important is the state's demands on its citizens. The process of individuals' self-identification is made through legal awareness, culture, personal obligations and personal responsibility.

3. There is a complete political crisis and indecisiveness of the ruling elite to put in place an effective checking mechanism and state monitoring of public expenditure. Nowadays we have an imitation of control over the state finances that borders on the complete inaction and irresponsibility of the current government of Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВАЛІДАЦІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ.....	9
1.1. Історія становлення організації роботи держаних соціальних інспекторів як суб'єктів валідації соціальної допомоги.....	9
1.2. Зміст понять публічно-управлінські механізми: «соціальна політика», «соціальна допомога», «верифікація», «валідація», «інспектування».....	16
1.3 Принципи та методи дослідження публічно-управлінських механізмів валідації державної соціальної допомоги.....	24
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВАЛІДАЦІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ.....	31
2.1. Правові засади публічно-управлінських механізмів валідації державної соціальної допомоги в Україні.....	31
2.2 Державні соціальні інспектори як суб'єкти валідації державної соціальної допомоги в Україні.....	39
2.3. Порівняльний аналіз діяльності соціального інспектування як публічно-управлінського механізму валідації соціальної допомоги в Україні та інших країнах світу.....	47
РОЗДІЛ 3. ФАКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ІНСПЕКТОРАТУ ЯК ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ВАЛІДАЦІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНИ.....	56
3.1. Організаційне забезпечення служби державних соціальних інспекторів як суб'єктів валідації соціальної допомоги.....	56
3.2. Основні фактори оптимізації служби державного соціального інспекторату як публічно-управлінського механізму валідації соціальної допомоги в Україні.....	64
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний запит та гостре питання прискорення темпів систематизації реформ перетворюють життя громадян на нескінченне сподівання та водночас розчарування. Країна перебуває в умовах постійного громадського напруження, загострення конфліктних ситуацій як на зовнішній політичній арені так і в середині країни. Запозичення іноземних капіталів та безкінечний потік інформаційної війни в таких умовах наша держава намагається дотримуватись взяті на себе зобов'язання на шляху євроінтеграції.

Глобалізація процесів та розвиток інноваційних технологій створюють сприятливі обставини для залучення світового досвіду розвинутих країн щодо розробки механізму державного регулювання в проведенні валідації та верифікації державних соціальних допомог.

Проблемна ситуація пов'язана з відсутністю законодавчих нормативів, які б дозволили сформуванню єдиного підходу та єдиної стратегії країни яка б дозволила реалізувати прозору перевірку державних соціальних допомог.

Відсутність однозначності тлумачення норм законодавства при виявленні шахрайства та зловживань довірою держави. Наявність впроваджених соціальних програм має на меті через законодавчі акти створювати якісне та доступне соціальне забезпечення та захист громадян.

Через викриття схем шахрайства та корупційні махінації держава забезпечує справедливе надання соціальних гарантій саме тим прошаркам суспільства, яким вкрай необхідна державна підтримка та піклування.

Відсутність незалежного інституту державних соціальних інспекторів ставить під сумнів щодо доцільно використаних та легітимно призначених державних коштів. Бюджет країни більшою часткою складається з платників податків, тому бездоганний аудит витрат стає обов'язковою умовою справедливого перерозподілу державних надходжень.

Величезне значення в сучасному суспільстві лежить в площині соціальної відповідальності як держави так і самого суспільства. Практичні та теоретичні

дослідження викладено в роботах вітчизняних вчених – О. Амоші, О.Баюри, О. Грішної, М. Дейч, Т. Іванової, О. Новікової, Е. Лібанової, А. Колота, О.Панькової, Л. Смолій, О. Охріменко, О. Харчишиної. Проблематика питання соціальних гарантій обумовлена підвищеною чутливістю суспільства до змін, через різку нерівність між доходами окремих верст населення. Але, маючи багато наукових праць слід зауважити, що країна потребує толерантного та виваженого підходу щодо моніторингу державних допомог, та практичних досліджень.

Вивчаючи та аналізуючи діяльність державного соціального інспектування багато науковців наголошують на важливості та надзвичайно актуальній потребі суспільства щодо постійного контролю за державними соціальними допомогоюми. Оскільки в умовах нестабільності економічного розвитку спостерігається гостра суперечність між обмеженістю ресурсів для впровадження соціальних програм та зростаючими вимогами до кінцевого попиту, як одного з головних чинників економічного зростання через запобігання зайвих витрат.

Об'єктом дослідження виступає верифікація в сфері призначення державної соціальної допомоги в українському та закордонному досвіді.

Предмет дослідження особливості процесу верифікації державних соціальних допомог в Україні.

Мета дослідження полягає у виявленні та дослідженні особливостей процесу верифікації державної соціальної допомоги в Україні

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати історію становлення організації служби державного соціального інспекторату на Україні;
- уточнити зміст основних понять дослідження «соціальна політика», «соціальна допомога», «верифікація», «валідація», «інспектування»;
- визначити принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів валідації державних соціальних допомог;

- висвітлити нормативно-правове регулювання інституту державного соціального інспекторату на Україні;
- зазначити роль служби державного соціального інспекторату на Україні;
- порівняти зарубіжний досвід державного соціального інспектування в інших країнах;
- теоретично обґрунтувати основні фактори оптимізації розвитку служби державного соціального інспекторату.

Гіпотеза дослідження: покращити існуючу службу соціального державного інспекторату за рахунок застосування різноманітних методів.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВАЛІДЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Історія становлення організації роботи державних соціальних інспекторів як суб'єктів валідації соціальної допомоги.

Історія розвитку соціальної роботи, як професійної діяльності, виникли у другій половині ХІХ століття і розвивалась на підставі всезростаючого запиту сучасного суспільства стосовно створення дієздатної системи соціальної допомоги населенню. Формування основних ідей, концептів, мети, засадничих підходів, принципів, сучасних технологій, методів і засобів соціального практикування сягає глибоко в давнину. Спираються ці набуття на поступовому розвитку й удосконаленні уявлень соціуму та окремих особистостей про зміст, структуру, особливості людської діяльності, про способи налагодження ситуативної соціальної взаємодії та взаємодопомоги. Система соціальної допомоги пройшла шлях від філантропного підходу в підтримці особливо вразливих верств населення. Людей, які потрапили в скрутну життєву ситуацію, до появи такого виду професійної допомоги, як соціальна робота, що призначена створювати засадничі умови не тільки для соціального забезпечення громадян, а й для розвитку їхніх можливостей та поступового вибудовування свого життя, мобілізувати внутрішні ресурси, налаштувати на позитивну самореалізацію у громадянському та особистому повсякденні [68, с. 8].

З історичних джерел відомо, що через виникнення перших класових держав (Ш–ІІ тис. до н.е.) до IV–V ст. н. е. в історії соціальної співпраці триває період, який отримав назву філантропічного. Філантропія (від грецьк.

philantropia – людинолюбство) – це благодійність, допомога кому-небудь. Початок цього періоду поклали перші рабовласницькі держави, які утворилися й розвивалися у цей історичний період на території Південної Азії і частково Північної Африці, Єгипту, Шумері, Вавилоні, Індії, Китаї, що й отримали умовну назву країн Стародавнього Сходу. Особливою відмінністю їхнього розвитку було те, що виховання майбутнього покоління в них чітко виділилось як самостійна соціальна функція суспільства, а благодійність та соціальна підтримка нужденних існувала як добра справа. Найдавніші відомості про соціальну допомогу знайдено у Давньому Єгипті, у XXVII–XXV століттях до н.е. у храмах здійснювалось безкоштовне роздавання хліба голодуючим [25, с.8].

Застосована державна політика свідчить про відповідальність урядів за своїх людей, допомога мала тимчасовий характер для уникнення надзвичайних ситуацій. Але існували новостворені цивілізації, де допомога нужденним є характерним прийомом урегулювання проблем політичного характеру.

Це стосується грецького, а пізніше римського античних суспільств. У давній Греції визначальним чинником формування ідей милосердя вважалося суспільне виховання гуманності, взаємодопомоги та солідарності. Відомо, у VIII ст. до н. е. на території давньої Греції виникають сотні міст-держав (полісів), серед яких домінували дві наймогутніших держави Афіни і Спарта. Саме в давньогрецьких полісах було закладено фундамент державного регулювання благодійності та опіки, яке стало наслідком антично-демократичного суспільства.

У древніх Афінах державою впроваджувались елементи благодійних обов'язків у системи соціальної підтримки: покривалися витрати на організацію всенародних святкувань, надавалася соціальна допомога дітям загиблих воїнів та голодуючим, для отримання нових знань відряджали громадян у подорож до інших країн [18, с. 8].

Всупереч Афінам у Спарті виховання терплячості, витривалості та покірності у дітей було відведено до функцій держави. Саме таке жорстке

спартанське муштрування мало негативні наслідки в культурній та інтелектуальній спадщині цих держав.

Суцільне загострення духовної кризи знищило античний світ, згодом, на перехресті двох ер, визнання набуває одна з най поширених релігій – християнство .

Навчання про надлюдину, яка через самопожертву, велику любов до ближнього , співчуття та милосердя стала взірцем та прикладом. Духовні вірування застерігали від скоєння злочину, популяризували прояви доброти та гостинності, усвідомлюють значення цінностей та надають важливості ролі праці.

До церкви у середні віки передалася важлива роль – підтримувати соціальний мир та спокій і пом'якшувати соціальні суперечності. Церква не розділяла із світською владою відкритої агресивної поведінки у ставленні до обездолених, так як така упередженість була б незрозумілою з проповіддю смирення, любові до ближнього і рівності всіх перед Богом. Намір церкви у стосунках із бідними фактично зводився до вимоги подання милостині; при цьому не акцентували увагу на питанні про викорінювання соціальної нерівності верст населення назавжди [24, с. 23].

Протягом багатьох століть монастирі та церкви були органічною ланкою надання соціальної допомоги нужденним, хворим, обездоленим. Проте благодійність, наприклад, у Київській Русі, мала не тільки позитивні здобутки, а й заснувала гострі соціальні невдоволення. Жебрацтво і злидарство у Київській Русі простежувались як свого роду потрібність, так як само його виникнення, згідно тодішніх уявлень, входило в наміри Бога, щоб дати можливість тим, хто подає милостиню здійснити богопотрібну справу і тим самим спростити собі шлях до вічного спасіння. Таке міркування про злидарство допомагало піднесенню від звичайного нахабства до професійного рівня жебрацтва, що поступово примножувалося та досягло до масштабів великого громадського лиха.

Монастирі і церкви стали центрами, що приваблювали великі натовпи ледарів, які сподівалися знайти тут поживу. Утворювались, навіть, особливі «штати» постійних жебраків. Держава змушена була мирилась з фактом існування злидарства, дивлячись на нього, як на неминучий, посланий Богом вирок або випробування, сама ж при цьому виступила винятково в ролі приватного благодійника. Однак, ніхто не контролював витрати, не рахував кількість мешканців яким надавалась допомога, ніхто не замислювався над тим чи насправді такий прояв милосердя був наданий саме тим, хто його потребував. Чи не з це зловживанням довірою.

З розвитком суспільства через призму історичного минулого зріс попит і на надання професійної та якісної допомоги населенню. Розвиток соціальної роботи, як професійної діяльності пов'язують з другою половиною XIX століття та з таким, що має тенденцію до постійного зростання, через запит сучасного суспільства щодо формування ефективної системи соціальної допомоги населенню [16, с. 76].

В умовах піднесення глобалізації світової економіки в розвинутих країнах світу їх економічне поліпшення, результативність системи соціального захисту населення стає більш вагомим фактором забезпечення конкурентоздатності людського капіталу, робочої сили, позицій на світових ринках товарів та послуг, розвитку новітніх технологій. Скерованість системи соціального захисту населення на дотриманні соціальних гарантій, утвердженні принципів соціальної справедливості та гуманізму [58, с. 6].

Нові умови вимагають нового підходу перед соціальною роботою як професією, так і окремою галуззю наукового знання. Науковцями здійснюється пошук напрямів переходу до нової якості професійної діяльності, вимоги до якої з кожним роком будуть зростати. Сучасними вченими Н. Гусак, Р. Вайнола, А. Капська, О. Карагодіна, О. Карпенко, Н. Коляда, О. Купенко, В. Лютий, О. Пожидаєва, Т. Семигіна, Т. Сила, О. Чуйко, С. Шандрук, Ю. Швалб та ін. здійснюється наукове обґрунтування змісту із сформованим широким

спектром компетентностей, готових до трансформації професійного досвіду в умовах змін, орієнтованих на вирішення соціальних проблем людей [23].

Соціальний захист на теперішній час є невід'ємною складовою піднесення сучасної демократичної держави і аналізується світовим співтовариством як спосіб досягнення соціальної справедливості та економічної стабільності. Пріоритет соціальних гарантій залишається вагомим стратегічним доказом у реалізації справедливої політики на державному та глобальному рівнях, що виокремлює актуальність соціологічного вивчення соціального захисту як громадського феномена [65, с. 4].

Надзвичайно різноманітна історична практика дає в руки суспільства принципово нові перспективи не тільки гармонізувати зусилля окремих суб'єктів соціального буття, а й перевести саму цю соціальну форму існування людства на більш високий організаційний ступінь [60, с.3]. Можливість збудувати ефективну систему соціального захисту є органічним елементом процесів інтеграції України в Європейській простір.

За роки незалежності Україна декларує себе як соціальну державу де, людина, її життя, здоров'я, честь і гідність недоторканність та безпека наголошуються найвищою соціальною цінністю. Саме права та свобода людини та їх гарантії формують сутність і спрямованість діяльності держави [31, с. 6]. Утвердження та забезпечення прав і свобод є головним обов'язком країни [29, с. 1-3]. Саме, право та свобода громадян визначають зміст та сутність, невід'ємну особливість при будівництві держави. Характеризує функціональність держави у всіх сферах життєдіяльності [27, с.3].

В існуючій дійсності через нестабільність та нерозвиненість система соціального захисту та соціального забезпечення не дають перетворити цю декларацію на реальність.

Проблема України, як держави яка має радянське історичне минуле в тому, що влада намагається надати допомогу широкому прошарку населення, що виходить за фінансові можливості країни. Самі виплати є незначними та не вирішують питання подолання бідності, тим паче не сприяють стабільному

матеріальному розвитку жодній із сторін. Виникає загальний дисбаланс через різноманітні трансферні виплати заробітної плати, через постійну диференціацією коштів зберігається хронічна невідповідність реального заробітку по відношенню до державної допомоги. Населення стає пасивним, щодо економічної діяльності та саморозвитку щодо усунення життєвих негараздів.

Не останнє місце в цій ситуації грає і наш менталітет. Значно простіше ходити з простягнутою рукою, ніж мотивувати себе на успіх та фінансову самостійність. Це спонукає на утриманські настрої громадян та приховування своїх реальних статків. Держава була постійним наївним донором.

Доленосний перехідний період в Україні наголосив на необхідності в абсолютному визначенні змісту і характеру менеджменту соціальної роботи з огляду на його відмінності в процесі становлення нової соціальної системи. Українська громада зріло і цілісно завдяки власному досвіду уявляє значення соціальної роботи, яку вона має відігравати в суспільстві на сучасному шляху його соціального розвитку щодо надання соціальних послуг найбільш уразливим верствам населення. Тому переосмислення практичних проблем управління соціальною роботою в сучасних умовах є одним із актуальних завдань вчених і практиків. Менеджмент соціальної роботи має суто суспільний характер та людський параметр, його значимість і структура, а також механізм налаштування та впровадження належних управлінських рішень щодо соціальної допомоги та соціального захисту певних соціальних груп в суспільстві, перетворюється у важливу й необхідну сферу соціальної діяльності держави в галузі формування громадянського суспільства в Україні та правової демократичної соціальної держави [1, с. 3].

Проблемою сьогодення є неминучість соціального діалогу між державою, роботодавцями та найманими працівниками, створення умов для рівноправного спілкування, та соціальної взаємовідповідальності між сторонами. Це обумовлено постійним розвитком підприємництва, впровадженням сучасних технологій, необхідністю формування позитивного іміджу національних

компаній як у межах країни, так і за кордоном. Інструментом вирішення цих питань у передових країнах світу став соціальний аудит та соціальна відповідальність громадян.

Коллективна та особиста соціальна відповідальність як одна з основних механізмів дієвого управлінського рішення є необхідною умовою та запорукою стабільного і стійкого розвитку держави [64].

Соціальна відповідальність – це добровільна обізнаність громадян, яка свідчить про дотримання усвідомлених обмежень та соціальних принципів, гарантує безпеку та рівність можливостей, поступовий розвиток, забезпечує узгодження інтересів особистостей, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними. Відповідальність суспільства це багатоаспектна та перспективна форма добровільного волевиявлення громадян. Вона реалізується на особистісному (індивідуальному) рівні через осмислення громадянської зрілості є фундаментом для інших рівнів та допоміжним містком ототожнення себе в суспільстві. Від самосприйняття та світосприйняття людиною своєї значущості у світових метаморфозах, від її прагнення до перетворень у всіх сферах своєї життєдіяльності базується розвиток на інших ступенях особистого вдосконалення [19, с.11-25].

Відомий філософ Платон в своїй безсмертній праці «Держава» зауважив: «Закон має на меті не добробут певної верстви населення, а благо всієї держави; то переконанням, то силою забезпечує він згуртованість усіх громадян, діючи так, щоб вони були один одному взаємно корисні тією мірою, якою вони взагалі можуть бути корисні для всього суспільства» [12].

Значний внесок у розкриття поняття «соціальний аудит», вивчення етапів та проблематики питання зробили такі вітчизняні вчені, як М. Гаврицька, А. Гриненко, А. Колот, В. Матросов, С. Мельник та ін. Проте відсутність нормативно-правової бази та особистого історичного досвіду в проведенні соціального аудиту в Україні зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень та втілення надбаних знань на практиці [22].

Багато проблем та перешкод виникає під час виконання функцій з контролю цільового використання бюджетних коштів, спрямованих на надання державної соціальної допомоги. Унеможливають ефективну реалізацію цих функцій через відсутність масштабного бачення соціального аудиту. Не має відпрацьованих методик щодо припинення шахрайства та помилок, які виникають при наданні державної соціальної допомоги громадянам. Це визначається як надмірно нараховані кошти та потребують повернення до державного бюджету країни.

Контроль за правильністю розрахунку та наданням державної соціальної допомоги та використання коштів Державного бюджету України, спрямований на надання державної соціальної допомоги, здійснює спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері соціальної політики безпосередньо та через головних державних інспекторів та державних соціальних інспекторів.[67]

Інститут державних соціальних інспекторів на Україні ще дуже молодий. Він утворений в 2001 році, головною функцією якого стала перевірка правильності призначення державної соціальної допомоги. На різних етапах розвитку держави та формуванням внутрішньої політики країни постійно змінювались критерії вимог та функцій які висувались до інституту державних соціальних інспекторів.

1.2. Зміст понять публічно-управлінські механізми «соціальна політика», «соціальна допомога», «верифікація», «валідація», «інспектування».

Головними поняттями даної роботи є терміни «соціальна політика», «соціальна допомога », «валідація», «інспектування». Спочатку визначимося з терміном «соціальна політика», отже соціальна політика – це цілеспрямована та планомірна сукупність методів які мають як державний так і недержавний

характер, що визначають узгодження потреб та задоволення особистих зацікавленостей громадян країни, соціальних груп або територіальних громад.

Соціальна політика – чи не найголовніший вектор державного регулювання, органічна кровоносна система внутрішньої політики держави, спрямованої на підтримку добробуту й постійного розвитку громадян країни і суспільства загалом.

Головною метою соціальної політики є гарантування рівних можливостей кожному громадянину суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, вільно виховуватися, як особистості та реалізовувати свій потенціал. Забезпечення підтримки громадян через справедливість, що буде базуватись на гармонійному балансі інтересів [32, с. 8-9].

Цей термін згуртовує багатоманітні елементи: конституційно-правові, інституціональні, управлінські регулятивні та само регулятивні, національні, глобальні, державні, наддержавні, громадські, гуманістичні, ціннісні, комунікативні. Соціальна політика спирається на історичний та сучасний розвиток суспільства відслідковує глибинні напрями піднесення в усіх сферах суспільного життя, що впливають на процес власної реалізації особистого потенціалу, соціальної безпеки та здійснює авторитетний вплив на суб'єктів регулятивної діяльності. Така політика призначена розв'язувати протиріччя об'єктивного та суб'єктивного характеру в політиці, економіці, духовних стосунках суспільства, в інших складових соціального повсякдення. Вона покликана на зміцнення та затвердження найпрогресивніших явищах, духовної та матеріальної сфер життєдіяльності суспільства, які допомагають збагаченню його соціального розвитку та соціального майбутнього.

Сенс соціальної політики, фахівці уявляють, як безмежну територію для будівництва відносин між державою, ринком і громадянами, яка зосереджена на інтересах людини, її честі та гідності, здоров'ї та недоторканності, безпеці особистості [62, с. 6].

Через визначення можливо виділити головне завдання соціальної політики – це забезпечення функціонування механізму соціально-політичних інститутів, які є суб'єктами соціальної політики, забезпечення узгоджених дій елементів системи, спрямовувати на результативну діяльність, розвивати соціальне оточення, примножувати здобутки та постійно прогресувати на вимогу запиту теперішнього та майбутнього суспільства.

Одним із важливим напрямком соціальної політики є соціальний захист. Соціальний захист – це необхідна умова для функціонування будь-якої розвиненої держави. Це система заходів з комплексом соціальних, економічних та правових методів і сукупність інститутів державного та не державного призначення які гарантують усім громадянам рівні можливості для підтримання певного рівня життя, а також підтримку вразливих категорій громадян які потребують додаткової допомоги через особисті життєві обставини на легітимному рівні. Термін « допомога » допускає можливість різного тлумачення слова, але за своїм змістом має значення: 1) сприяння кому-небудь у чому-небудь, участь у чому-небудь, що приносить полегшення; 2) матеріальна підтримка; 3) захист, порятунок у біді; 4) сприяння в лікуванні, полегшення страждань. Таким чином, у загально-правовому сенсі це означає матеріальну підтримку громадян, які знаходяться у скрутній життєвій ситуації. Але щодо визначення права для отримання допомоги необхідно виконання певних вимог.

Соціальний захист охоплює в собі всі види компенсаційних виплат, соціальний супровід та обслуговування, різновид пенсій, медичну допомогу та охорону здоров'я.

В вузькому розумінні соціальна допомога, це суто грошова виплата яка призначається у відповідності з чинним законодавством та має чітко аргументовані суми, що нараховуються окремим категоріям громадян. Може надаватися одноразово, періодично, наприклад, як допомога по безробіттю, або по життєво через досягнення певного віку (пенсія) або через втрату працездатності (пенсія за станом здоров'я) [70].

Загальний механізм надання соціальної допомоги в Україні формується з трьох основних складових: із системи загальнообов'язкового соціального страхування, допомоги яка надається всім верствам населення або певним його групам та адресної допомоги нужденним або особам які тимчасово потрапили в складні життєві обставини. Соціальна допомога за рахунок особистого характерного перерозподілу доходів, який реалізується в індивідуальному порядку відповідно до потреб та спроможностей окремих суб'єктів, як фізичних, так і юридичних осіб. На цьому етапі виправдовуються особисті заощадження та накопичення, особисте страхування в індивідуальній формі. Має місце спонсорська, волонтерська та благодійна допомога [59, с.21].

Перша складова фінансується через відрахування внесків до фондів соціального страхування, які сплачуються працівниками та роботодавцями. Інші виплати реалізуються за рахунок державного бюджету країни. Якщо допомога має саме державний характер. Та якщо пенсія – основне та постійне джерело існування для особливої категорії громадян, то соціальна допомога є додатковим до основного заробітку коли той не відповідає існуючим на поточний час нормам, або якщо у громадянина чи родини взагалі відсутні заощадження для існування. Така державна соціальна допомога має тимчасовий характер та не може бути призначена по життєво. Для кожної із видів допомоги існує своя певна процедура звернення до державних установ з виконанням загальнообов'язкових умов однакових для кожного громадянина. Якщо допомога є недержавною, наприклад, від профспілок, громадський та волонтерських об'єднань то відповідно і джерела фінансування інші.

Через стрімкі кроки України до Європейського простору одним із актуальних питань стоїть питання перевірки та контролю за державними коштами які виділяє країна для вирішення соціальних проблем. Європейська якість затверджена в Європейських стандартах які мають назву ISO 9001. Батьками впровадження такого стандарту можливо вважати Технічний комітет ТК 176 Міжнародної Організації. Зміст цих стандартів складається з основних ідей та положень теорій всезагального менеджменту якості. Перші стандарти

системи ISO 9001 були видані ще 1987 році, але згодом версії доповнювались, уточнювались та змінювались. Друга версія була видана 1994 році, яка була кардинально переглянута 2000 році. Четверта версія комплекту стандартів побачила світ в 2005 році та в 2008 році його було взято за основу та видано документ ISO 9001:2015 який через рік Україна затвердила як національний стандарт країни ДСТУ ISO 9001:2015 [13].

Серія стандартів були прийняті більш ніж 190 країнами світу. Загальна більшість з них піднесла їх в якості національних стандартів за якими контролюється, випускається та поширюється продукція та надання послуг. Це серія міжнародних стандартів, яка дуже влучно розроблена та має універсальні процедури які можливо залучити при наданні послуг та виготовлені будь-якої продукції. Пропонується застосовувати на підприємствах, організаціях, компаніях, незалежно від їх масштабів виробництва, сфери діяльності та форми власності. Аргументовані процедури мають на меті поліпшення та удосконалення процесу виробництва через постійну верифікацію та моніторинг. Можливість прогнозувати та уникати кризових рішень, запобігати наданню неякісних послуг та виробів.

Залучено цей термін до нашої держави саме через вимоги Міжнародних стандартів на які змушена орієнтуватися Україна на обраному шляху до міжнародного співробітництва. Слово верифікація – (пізньолат. *verificatio* – підтвердження; лат. *verus* – істинний, *facio* – роблю) доказ того, що вірогідний факт або твердження є істинним. Має значення звичного синоніму в нашій країні – перевіряння, що означає підтвердження або надання неупереджених підтверджень, що встановленні вимоги виконано, тобто предмет відповідає саме тим первозданним вимогам пройшовши виробничий процес. Об'єктивних доказ необхідний для перевіряння, може бути результатом інспектування, виконанням альтернативних розрахунків або через аналіз випробувань закріплених в підтверджуючих документах. В національному стандарті України ДСТУ ISO 9000:2015 виділено що роботи, які дії виконуються для перевіряння

(верифікації) входять до обов'язкових процесів які необхідно залучати в процесі виконання, щоб досягти поставленої мети [14].

Підприємство яке впроваджує в своїй діяльності національний стандарт ДСТУ ISO 9000:2015 може мати сертифікат якості та виготовляти продукцію, або надавати послуги в відповідності державному стандарту. Система якості компанії, установи, підприємства постійно контролюється органами по сертифікації (зовнішніми аудиторами) які в разі неналежно наданої послуги, або неякісної продукції мають право здійснити позачергову перевірку, та за результатами перевірки можуть зупинити дію сертифіката якості.

Згодом термін набув широкого значення та був залучений до законотворчої діяльності через гармонізацію міжнародній нормативних документів до державних стандартів України де чітко визначено його значення в соціальному менеджменті нашої держави в Постанові кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 136, в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. №443. «Про затвердження здійснення верифікацій та моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат».

«Верифікація – комплекс заходів із збору та перевірки достовірності інформації, що визначена законодавством для призначення, нарахування та/або здійснення державних виплат і впливає на визначення права на отримання та розмір таких виплат, а також виявлення невідповідності даних у автоматизованих інформаційних системах, реєстрах, базах даних суб'єктів надання інформації.

Моніторинг – систематична діяльність з проведення аналізу інформації, отриманої в процесі верифікації, та результатів верифікації» [38].

Своєрідна похідна від терміну верифікація є валідація (англ. validation) – це збір та оцінка даних, яка має свій початок на стадії розробки, та супроводжується впродовж самого процесу виробництва або надання послуг та має більш вузьке розуміння яке виконується на стадіях внутрішнього моніторингу компанії, організації чи установи. Має своє продовження на етапі

серійного виробництва, в разі позитивних випробувань, які забезпечують здатність всіх технологічних процесів (у т.ч. персоналу, устаткування, приміщень, сировини та матеріалів) безперервно і стабільно добиватися очікуваних результатів, тобто це документоване підтвердження того, що система працює так, як і було заплановано на початку проекту.

Здається, що це схожі між собою терміни, але верифікація проводиться практично завжди, а валідація при необхідності підтвердження, що саме ця послуга або виріб відповідає саме тим вимогам, які ще на стадії планування було передбачено отримати.

Валідація – це симбіоз процесу виробництва та якісного обслуговування.

Надавач послуг повинен підтверджувати всі процеси від стадії виробництва до передачі в масове користування які не можливо перевірити в послідовному моніторингу. Недоліки стають явними тільки після введення в експлуатацію продукти або надання послуги.

Держава виступає в ролі надавача послуг, та повинна в процесі здійснювати верифікацію, щодо правильності та легітимності наданих послуг. Саме через органи виконавчої влади та структурні підрозділи уповноважених посадовців (державних службовців) виконує валідацію на місцях. Після отриманих результатів валідації через зворотній зв'язок має інформацію щодо якісного сервісу, кількості отриманої допомоги та чисельності проявів шахрайства. Має запобігати та уникати кризових обставин, вживати заходи щодо управлінських рішень через нормативно-правові акти.

Валідація це важливий елемент в комплексному підході засобів протидії корупції та шахрайства в системі соціального забезпечення громадян. Саме валідація, як запобіжна операція має на меті виявити серед наявних отримувачів факт шахрайства та помилки при розрахунках в призначенні державної допомоги в системі соціальної допомоги.

Державний соціальний інспектор є саме тим внутрішнім аудитором на якого покладено обов'язки здійснювати валідацію соціальних допомог.

Головний державний соціальний інспектор та державний соціальний інспектор це посадові особи структурних підрозділів органів виконавчої влади а саме управлінь соціального захисту населення в яких відбувається надання та розрахунок визначеної соціальної допомоги.

Діяльність державних соціальних інспекторів очолює та координує головний державний соціальний інспектор відповідного органу соціального захисту населення.

Логічною ланкою ланцюжка верифікації є інспектування. Соціальне інспектування це одна з первинних засобів отримання інформації, про заявника, який звернувся до державного інституту за допомогою. Соціальне інспектування передбачає за згодою, або без згоди, відвідування осіб за місцем фактичного проживання. Соціальне інспектування забезпечується державою та виконання таких обов'язків покладається на державного соціального інспектора, який є уповноваженою особою та забезпечує виконання функцій держави. Основні завдання соціального інспектування передбачають :

- з'ясування факту наявності складних життєвих обставин в яких опинилась особа чи сім'я.
- виявлення причин, що призвели до існуючих обставин, та які особи не можуть подолати самотійно.
- визначити потреби в необхідності надання державної соціальної допомоги.
- перевірити чи не виникає в родині загрози життю та здоров'ю одному з складу сім'ї, в разі підозри вжити заходів.
- надання додаткового консультування.
- забезпечення прав на отримання державної соціальної допомоги своєчасно.
- постійна перевірка за дотриманням державних стандартів та норм у сфері соціальної допомоги.

Алгоритм дій державного соціального інспектора складається з таких етапів:

- підготовчий етап, що передбачає ознайомлення з документами які були надані для отримання соціальної допомоги.
- етап реалізації, що складається з візиту інспектора до оселі заявника.
- заключний етап, що вимагає складання акту обстеження матеріально-побутових умов де зазначається життєві обставини та право отримувати державну соціальну допомогу [15, с. 15].

На законодавчому рівні поняття «соціальне інспектування» зафіксовано в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» №2558-III від 01 червня 2001 року [39].

«Соціальне інспектування – система заходів, спрямованих на виявлення, здійснення аналізу, нагляду за умовами життєдіяльності сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах, моральним, фізичним і психічним станом дітей та молоді, оцінку їх потреб, контроль за дотриманням державних стандартів і нормативів у сфері соціальної роботи».

1.3. Принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів валідації державної соціальної допомоги.

Для більш об'єктивного і точного описання теми ми будемо використовувати певний набір наукових принципів та методів, які дозволяють неупереджено та більш детально розглянути проблему публічно-управлінського механізму роботи головного державного соціального інспектора та соціального інспектора.

В процесі нашого дослідження ми будемо застосовувати такі обрані принципи:

1. Принцип об'єктивності зобов'язує дослідника на отримання інформації без врахування зацікавленостей суб'єкта, який досліджує тему, його світогляду,

політичних та моральних позицій. Спіратися на сукупність позитивний та негативний зміст не виявляючи особистого ставлення. Об'єктивність є для кожної розсудливої людини основною установою пізнання. Необхідно свідомо керуватися цією установою на об'єктивність, тому що в буденній діяльності постійно доводиться стикатися з міркуваннями та спостереженнями інших людей, стикатись з авторитетними висловами, які мають певний вплив, відокремлювати недостовірні дані, які можуть мати хибний характер уявлення та призвести до помилок в дослідженні [20, с.54].

2. Принцип історичності – розширює і поглиблює уявлення про пізнання даного предмета. Історизм базується на уявленнях про сутність розвитку, про прогрес, синтезування, взаємозв'язок якості та кількості, причинності через розвиток цивілізації загалом. Цей принцип дозволить визначити причини виникнення у сфері публічно-управлінських механізмів стосовно причин виникнення проблем у сфері аудиту соціальної допомоги. Зрозуміти на підставі хронології становлення подій та явищ виявити внутрішні та зовнішні суперечності. Знайти схожість та відмінність між явищами, виокремити спорідненість [17, с. 88].

3. Принцип системності потребує розмежування зовнішньої та внутрішньої сторін матеріальних систем, сутності і її прояву, дослідження з різних сторін предмета, їх єдності, розкриття форми і змісту, елементів і всієї структури випадкового і необхідного. Цей принцип направляє мислення на перехід від явищ до сутності, до пізнання та розуміння цілісності системи. Предмет не може буди розвиненою системою, його окремі частини та їх призначення можуть бути змішаними, нерозвинуті, або недостатньо відокремлені. Виявити певну залежність підсистеми, елементів, зв'язків. Застосування цього методу дозволить вивчити об'єкт нашого дослідження, визначити сутність проблеми доцільності перевірки соціальної допомоги. Розглянути їх у сукупності та розчепити на окремі складники.

4. Принцип розвитку, або діалектичний принцип розглядає будь-яке явище соціального життя, принцип загально розвитку з погляду основних

законів діалектики. Його легко спостерігати, в навколишньому середовищі на прикладі незліченних змін, постійних трансформацій, та переході з одного стану і інший. Зауважувати перебіг від простого до складного.

Скориставшись цим методом можливо розглянути процес публічно-управлінського механізму роботи головного державного соціального інспектора та державного соціального інспектора який виникає через незаперечний технічний прогрес в суспільстві [20, с. 56-57].

5. Принцип синергізму це відносно новий загальнонауковий принцип. Він передбачає розробку дієвого механізму отримання постійно зростаючого позитивного ефекту синергії, яке дає можливість виділити важливі ефекти як: дифузія тобто проникнення ідей в сусідній області; резонанс коли сама ідея стимулює творче мислення та інтуїцію. Ідея є не традиційним мисленням яке передбачає альтернативність шляхів еволюції. Руйнування лінійних систем та багатоваріантність подальшої самоорганізації [21, с.40]. Синергія – здатність збільшувати ефект примножуючи дієздатність систем [69, с. 18].

Цей принцип буде запорукою креативного підходу до визначення напрямків оптимізації публічно-управлінського рішення щодо проведення соціального аудиту в нашій країні.

Використання даних принципів допомагає уникнути суб'єктивності та неточності при проведенні дослідження, орієнтує на всебічний аналіз досліджуваного об'єкту. Керуючись зазначеними принципами, ми намагаємось зосередитись на дослідженні явищ враховуючи специфіку його історичного розвитку та постійного прогресу.

Реалізувати вище зазначені принципи можливо лише за допомогою загально логічних методів, таких як аналіз, синтез, абстрагування та індукція.

Аналіз – це прийом мислення, зв'язаний з розділенням об'єкта, що вивчається на складові частини, сторони, тенденції розвитку і способи функціонування з метою їх відносно самостійного вивчення. Синтез – прямо протилежна операція, яка полягає в об'єднанні раніше виділених частин в ціле з

метою отримати знання про ціле шляхом виявлення тих суттєвих зв'язків і відносин, які об'єднують раніше виділені в аналізі частини в одне ціле.

Абстрагування – це процес уявного виділення, вичленовування у контексті дослідження певних ознак, властивостей і відношень конкретного предмета або явища, що цікавлять, й одночасне відволікання від інших властивостей, ознак, відносин, які в даному контексті не істотні.

При використанні індуктивного методу думка рухається від знання часткового, знання фактів, до знання загального. В основі індукції лежать індуктивні висновки, які не дають достовірного знання. Такі висновки наводять думку на відкриття загальних закономірностей. У буквальному значенні індукція і означає наведення.

Прийомам, протилежним індукції, є дедукція. У дедуктивному висновку рух думки йде від знання загального до знання часткового. Сам термін «дедукція» означає процес логічного висновку за правилами логіки. В науковому дослідженні індуктивні і дедуктивні прийоми мислення органічно пов'язані [20, с . 84].

Головним методом дослідження в роботі є порівняння. Порівняння – це один з найбільш поширених методів пізнання. Воно дозволяє встановити схожість і відмінність предметів і явищ дійсності. В результаті порівняння встановлюється спільне, що притаманне двом або кільком об'єктам, а виявлення спільного є сходинкою на шляху пізнання закономірностей і законів.

Для того щоб порівняння було плідним, воно повинно відповідати двом основним вимогам. Перша: порівнюватися повинні лише такі явища, між якими може існувати певна об'єктивна спільність. Друга: для пізнання об'єктів їхнє порівняння повинне здійснюватись за найбільш важливими і суттєвими ознаками.

За допомогою порівняння інформація про об'єкт може бути отримана двома шляхами. По-перше, вона може виступати в якості безпосереднього результату порівняння. По-друге, дуже часто отримання первинної інформації не виступає в якості головної цілі порівняння, цією ціллю є отримання

вторинної, або похідної інформації, яка є результатом обробки первинних даних. Найбільш розповсюдженим і важливим способом такої обробки є висновок по аналогії, коли уподібнюють нове одиничне явище іншому, відомому і подібному з ним одиничному явищу та розповсюджують на перше раніше отриману інформацію [21, с. 47].

Крім загальнонаукових методів в ході дослідження ми будемо використовувати емпіричні методи дослідження – спеціальні способи пізнання і окремих областей реального світу, притаманних тій чи іншій конкретній системі знань.

Основою для класифікації методів може служити мотиваційна характеристика способів впливу на стан і поведінку особистості, групи або спільноти.

Соціальна діагностика – це процес дослідження соціального об'єкту, явища шляхом розпізнавання і вивчення причинно-наслідкових зв'язків, відносин, що характеризують його стан і тенденції розвитку. Діагностика зазвичай передує іншим технологічним процедурам публічного управління [4 с. 58].

Систему методів соціальної діагностики умовно можна поділити на дві основні групи: методи проведення діагностичного дослідження та методи аналізу діагностичної інформації, визначення пріоритетності проблем. Методи першої групи дозволяють отримати найбільш достовірну інформацію про явище, об'єкт дослідження. До їх числа відносяться наступні методи: збір первинної інформації, ознайомлення з документальними і статистичними матеріалами; діагностична бесіда; спостереження; інтерв'ю; анкетування; тестування та ін.

На початковому етапі проведення діагностики доцільно використовувати метод збору первинної інформації, ознайомитися з наявними документами та статистичними матеріалами. Досліджуючи те чи інше соціальне явище, важливо вивчити відповідні нормативні документи, довідки, звіти.

Поширеним методом соціальної діагностики є бесіда. Її обслідицький, клінічний характер дозволяє отримати достовірну інформацію, уточнити деякі припущення і відновити більш широкий контекст походження симптомів.

Особливим методом проведення діагностичного дослідження є спостереження. Воно дозволяє отримати значну інформацію про клієнта, про його психологічні особливості, оцінку ним конкретної ситуації, його ставлення до оточуючих [66, с. 82].

Наступним важливим емпіричним методом є експеримент – апробація знання досліджуваних явищ у контрольованих або штучно створених умовах.

Це такий метод вивчення об'єкта, коли дослідник активно і цілеспрямовано впливає на нього шляхом створення штучних умов чи застосування звичайних умов, необхідних для виявлення відповідних властивостей. Сам термін експеримент означає науково поставлений дослід, спостереження досліджуваного явища у певних умовах, що дають можливість багаторазово відтворювати його під час повторення цих умов. Експеримент, як важливий елемент наукової практики, вважається основою теоретичного знання, критерієм його дійсності.

Головна перевага експерименту це можливість постійно повторювати за необхідності.

Особливим різновидом експерименту є мислений експеримент. Він посідає проміжне місце між звичайним експериментом і теорією. Його переваги в тому, що в ньому поєднуються сила реального експерименту (цілеспрямована, фіксована трансформація конкретного об'єкта дослідження з метою виявлення нової властивості) з силою логічного міркування (ідеалізація, виключення всіх побічних впливів, намагання до всезагальності й необхідності доведення) [4, с. 84].

Метод експерименту і спостереження можливо суміщати з описом предмета, тобто з фіксуванням різними засобами результатів дослідження та накопичення нового емпіричного знання. Під час опису характеризуються суттєві і несуттєві сторони предмета. Як загальнонауковий метод опис

застосовується найчастіше при вивченні одиничних, індивідуальних об'єктів, щоб отримати про них найбільш повні і точні відомості. У процесі експерименту і спостережень дослідник отримує наукові факти, тобто елементи, які і складають основу наукових знань, об'єктивні закономірності явищ [5, с. 39]. З методом спостереження стикаються такі методи діагностики, як інтерв'ю, анкетування, тестування. Фахівець може проводити спостереження під час інтерв'ю, а також, коли чекає відповіді на запитання анкети або тестового завдання. Інтерв'ю дозволяє отримати додаткову діагностичну інформацію про соціальний об'єкт. Виділяють два типи інтерв'ю: вільне і формалізоване. При вільному типі фахівець не здійснює великого впливу на спрямованість бесіди, а лише зрідка задає респонденту навідні запитання. В ході формалізованого інтерв'ю роль фахівця, який його проводить, значно активніша. В даному випадку респондент лише відповідає на його питання.

Діагностичний метод анкетування призначений для виявлення думок і конкретних фактів у великого кола осіб. При проведенні анкетування необхідно враховувати наступні вимоги: повинна бути сформульована зрозумілою мовою мета дослідження; запитання анкети повинні бути короткими і простими, по можливості передбачати однозначні відповіді «так» або «ні»; питання повинні бути розташовані в логічному порядку; доцільно анкетні питання групувати для полегшення подальшої обробки інформації.

Діагностичний тест націлений на отримання більш поглибленої інформації за допомогою питань, проєктивних малюнків, геометричних фігурі інших дослідницьких матеріалів, розроблених і апробованих фахівцями.

Існують тести, які дозволяють визначити рівень тривожності особи, ступінь її товариськості і комунікабельності, можливості стресостійкості.

Після проведення діагностичного дослідження необхідно приступити до аналізу діагностичної інформації, а в ряді випадків і до визначення пріоритетних проблем. Дана технологічна процедура діагностики має свої методи. До їх числа фахівці відносять: метод класифікації; метод кореляції, метод порівняльного аналізу проблем; метод конвент-аналізу; експертні методи

парних і множинних порівнянь, визначаючи пріоритетність альтернатив; метод диференціації та ін.

Таким чином, в ході цієї кваліфікаційної роботи ми будемо спиратися на загально наукові та емпіричні методи дослідження. А також додержуватись таких принципів: об'єктивності, системності, історизму, розвитку та синергізму.

Враховуючи вище зазначене проблема соціального аудиту, соціальної відповідальності та соціальної справедливості виходять на перший план в нашій державі. Україна прагне до економічного підйому та цивілізованого суспільства. Свідомо бере на себе зобов'язання щодо соціальних гарантій та забезпечення підтримки громадян які опинились в складних життєвих ситуаціях. Бажає досягти консенсусу в непростих умовах розвитку ринкових взаємовідносин. Пропонує впроваджувати якісний державний менеджмент, але й вимагає зустрічних кроків через соціальну обізнаність та соціальну відповідальність населення, виховання правової культури громадян.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРИТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ ВАЛІДАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Правові засади публічно-управлінських механізмів валідації державної соціальної допомоги в Україні.

Інститут державних соціальних інспекторів в Україні ще досить молодий. Він утворився в 2001 році, та головною функцією інспектування стала перевірка правильності призначення державної соціальної допомоги. На підставі Постанови Кабінету Міністрів від 21 серпня 2001 року № 1091 було затверджено Положення про головного державного соціального та державного соціального інспектора [10]. В нормативному документі чітко визначене поняття, посадові обов'язки та підпорядкованість головного державного соціального та державного соціального інспектора. Статус посад було затверджено та посилено через три роки існування інституту інспекторів на підставі Постанови Кабінету Міністрів від 25 серпня 2004 року за № 1098 [40]. Разом з цим відбулися доповнення і до Положення про головного державного соціального та державного соціального інспектора. Його переглядають та доповнюють на вимогу чинного законодавства та через обставини які склалися в Україні. Так через військове втручання на українські території які почали відбуватись з 2014 року. До обов'язків інституту соціальних інспекторів додали перевірку місця проживання/ перебування внутрішньо переміщених осіб.

В своїй професійній діяльності головний державний соціальний інспектор та державний соціальний інспектор керуються Конституцією та законами України, актами президента, Постановами Кабінету Міністрів центральних і місцевих органів виконавчої влади, Положенням, наказами керівника органу в

якому працюють. В цілому робота інституту соціальних інспекторів проводиться за двома основними напрямками: перший це перевірка ступеня нужденності заявників, та членів родини шляхом обстеження оселі або домогосподарства як це передбачено законодавством. Виявлення причин що призвели до нужденності. З'ясування поважних обставин та необхідності надання допомоги. Надання інформаційної та роз'яснювальної роботи серед населення. Під час обстеження фахівець обов'язково складає акт обстеження матеріально-побутових умов сім'ї, яка звернулась за допомогою. Акт складається за формою яка затверджена Наказом Міністерства соціальної політики від 28 квітня 2004 року № 95 [41].

Другий напрямок діяльності полягає в перевірці особових справ громадян, які звернулись за отриманням державної допомоги. Перевірка складається з ретельного вивчення переліку документів щодо актуальності та наявності всіх належних паперів, які необхідні при призначенні допомоги. Перевірка достовірності наданих відомостей про майновий стан та доходи претендента та його сім'ї, а також моніторинг щодо правильності виконаних розрахунків які впливають на розмір соціальної допомоги [34, с.11-13].

Обов'язковому інспектуванню за місцем проживання за згодою заявника або без його на те згоди, підлягають родини які отримують статус малозабезпечена сім'я на вимогу Постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2001 року № 1091 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям», Постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 року № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.» [42]. Постанови Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 року № 365 «Порядок здійснення за проведення виплат внутрішньо переміщеним особам за місцем їх фактичного проживання/ перебування» [11], та Постанова кабінету міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 505 «Порядок призначення

переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» [43].

В інших випадках обстеження відбувається за потреби, в разі не стандартних ситуацій коли необхідне додаткове обстеження, або на пропозицію інших соціальних служб долучитися до перевірки за місцем проживання родини. Служба головного державного соціального інспектора та державного соціального інспектора тісно співпрацює зі службою у справах дітей та сім'ї.

Перевірка особових справ є вибірковою під неї належать категорії громадян які отримують допомогу з таких норм законодавства: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 року №189 «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» [44]. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 року 2811-ХІІ [45], Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [46]. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» [47].

Одна з найпоширеніших та затребуваних допомог в системі соціального захисту на сьогодні це житлово-комунальні субсидії. Особлива увага приділяється верифікації субсидій. Це постійний динамічний процес який обумовлений самим життям. Змінюються склад сім'ї через народження або смерть осіб що входили до складу. Люди переїзять до інших областей або районів не зупиняють поточну державну допомогу, та мають бажання отримувати її за новим місцем проживання. Законодавством передбачено виявлення «двійників» те що одна особа має право отримувати субсидію за однією адресою. Саме через це виникають погрішності в розрахунках кількість мешканців, що були заявлені в попередніх документах та надмірно нараховані державні кошти через необачність чи необізнаність громадян. Викриваються особи, що купували автомобілі або нерухоме майно на суми вищі ніж передбачено законодавством та не квапились повідомити про купівлю

отримуючи при цьому субсидію на житлово-комунальні послуги. Складно працювати з таким контингентом через те що в українському законодавстві відсутнє тлумачення що є навмисне шахрайство і що є невинна помилка. Яким чином відрізнити неухважність в зазначених документах від зухвалоного нахабства. Адже факт приховування, або подання недостовірних відомостей мав місце бути. З юридичної точки зору всі громадяни мають презумпцію невинності, але як довести з яких обставин відбувся прояв неповаги до держави. Не має чіткого визначення, а відтак і не має покарання. Не має покарання, то як наслідок – не має і громадської відповідальності.

Ця сучасна державна допомога через свою значимість має найбільшу нормативну-правову базу яку впроваджує вище керівництво країні. Мета управлінських рішень унеможливити неправомірні призначення допомоги та запобігти корупції та шахрайству.

Відпрацьований діючий механізм щодо викривання таких справ дуже повільний та затратний з боку держави. Служба державних інспекторів зосереджена на виявленні зловживань та поверненні нарахованих коштів які не мав право отримувати заявник на розрахункові рахунки державного бюджету. Не послідовність в поверненні грошей виникає через відсутність дієвих юридично затверджених норм закону, за допомогою яких можливо впливати на свідомість громадян. Доводиться звертатися до суду з позовом через відмову окремих громадян самотійно та добровільно повертати отримані кошти. Перелік дієвих санкцій до осіб, які отримували допомогу з порушенням законодавства шляхом омани є обмеженим. Повернення допомоги та втрата права на короткий проміжок часу отримувати державну підтримку. Що є не суттєвим обмеженням та розуміє під собою повторне звернення та підставу відновити отримання допомоги через певний час.

Лише в 2019 році було внесено зміни до Положення про призначення житлових субсидій, яке передбачає не призначати субсидію в разі коли заявник не повернув кошти за раніше надану державну допомогу на вимогу структурного підрозділу державних інспекторів.

Проблема виникає і з інспектуванням внутрішньо переміщених осіб. Процес моніторингу цієї допомоги вкрай складний та суперечливий. З одного боку громадяни не повинні жити під пильним наглядом інспекторів з іншого факт проживання за адресою є предметом постійних суперечок. Відсутність документально засвідчених даних стосовно державної реєстрації та безперестанні запити до прикордонних служб України, у разі перетину особою кордону унеможливають отримання достовірної інформації стосовно легітимності призначеної соціальної допомоги.

Набирає обертів по кількості неузгоджених поглядів в суспільстві соціальна допомога одиноким матерям. Враховуючи складний економічний стан в якому опинилась Україна, де система «подвійних стандартів» стає нормою життя, коли інститут шлюбу зруйновано, а можливість отримати допомогу стає більш привабливою та доступною то виникає бажання скористатися такою можливістю. Вкрай важко та практично не реально відокремити хто з матерів на справді виховує дитину самотужки та потребує підтримки від держави, а хто паразитує в суспільстві за чужий рахунок. Це викликає недовіру до держави з приводу призначення утримання та народжує песимістичні настрої в суспільстві відносно того, що соціальна справедливість яка гарантує держава всім громадянам в рівних частках в повсякденному житті не реалізується в повному обсязі.

Перевірки ускладнюються поверховістю визначення критеріїв на право отримувати допомогу через недосконалість настанов та нормативних документів що створюють умови для можливості шахрайства.

При перевірці розрахунку, щодо нарахування розмірів та норм соціальної допомоги служба соціальних інспекторів керується Наказом Міністерства соціальної політики України від 15.11.2001 року №486/202/524/455/3370 «Про затвердження Методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги» [48].

Останні роки до діяльності державних соціальних інспекторів прикута особлива увага як з боку заявників та пересічних громадян так і вищого

керівного складу країни. В липні 2014 року було укладено ряд домовленостей між Урядом України та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, щодо виділення позики на модернізацію та розширення можливостей в системі соціального забезпечення.

Новим проект передбачає покращити умови малозабезпечених сімей які потребують державної допомоги через зосередженні на адресності виплат та надання підтримки саме тим прошаркам суспільства, хто її найбільше потребує. Кабінет Міністрів схвалив рішення щодо отримання кредиту на розвиток та впровадження Проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України» [61]. Вже в вересні 2015 року Міністерство соціальної політики оголосило про пілотний моніторинг та попереджувальні перевірки який проводилися з залученням фахівців-консультантів таких консорціумів як ТОВ «Таніт», «Сівітта Україна» та «Перша рейтингова компанія». Під перевірку підпали органи соціального захисту населення Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської та Сумської областей [7].

Отримані висновки визнали діяльність інституту державних інспекторів незадовільним. Вперше за роки існування служба соціальних інспекторів отримало вирок, що сучасне інспектування є формальним та номінальним, котре не дає повної впевненості щодо якості перевірок та результативності вжитих заходів при поверненні коштів до бюджету країни. Кількість перевірених справ державної допомоги вкрай низька, суми які передбачено повернути до бюджету країни не суттєві в порівнянні з витратами. Це ставить питання щодо доцільності інституту державного інспектування в тому форматі в якому воно зараз існує.

Серед причин неефективності системи контролю на місцях виділяють одну з головних, що соціальний інспекторат змушений перевіряти роботу соціального захисту якому він підпорядкований. Відсутність ініціативи щодо вибіркової перевірки справ та можливість вживати заходи при виявленні проявів шахрайства та помилок колег. Об'єктивність при валідації державної допомоги досягти не можливо дотримуючись субординації в своїх діях.

В 2016 році Уряд держави намагається врятувати ситуацію та пропонує проект Закону України від 03.03.2016 р. за № 4176 «Про забезпечення державного контролю у сфері соціальної підтримки» [49]. В документі наголошує на необхідності утворити новий контролюючий орган. При цьому стає не зрозумілим, які функції залишаться за уже існуючими державними соціальним інспектором. Маючи певний досвід який відпрацьовували роками залишився нікому не потрібен. В той час коли держава терміново потребувала інформації стосовно використаних коштів при наданні соціальної підтримки населенню.

В Україні відбувається чергова зміна посадових осіб і проект закону був відкликаний новим керівником Уряду [3].

Через рік проблема контролю державних коштів постає більш гостро та актуальніше. Держава потребує якісного та одночасно толерантного аудиту витрачених коштів. Кабінет Міністрів доопрацював попередній нормативний документ та пропонує до уваги новий проект Закону України від 06.03.2017 р. за № 6159 «Про забезпечення державного контролю під час надання соціальної підтримки» [50].

Розробниками документу запропоновано новий термін соціальний аудитор. Законопроект пропонує розбити визначення понять на соціальний аудитор та соціальний інспектор. Відокремити обов'язки на соціальне інспектування відвідування сімей та здійснення перевірок щодо призначення соціальної допомоги.

Через нововведений термінів стає зрозумілим та логічним призначення та функції обох посад. Утворити новий виконавчий орган для перевірок та контролю, але залишити за існуючими фахівцями визначення ступеня нужденності та обстеження домогосподарств заявників. Цей законопроект також залишається лише на папері та лише проектом.

Чергова спроба привести в відповідність та довести до логічного завершення законотворчу діяльність щодо перевірки державних соціальних допомог провалена.

Трансформації відбуваються миттєво. В травні 2019 року Кабінет Міністрів України затверджує Постанову від 22 травня 2019 року за № 458 «Про затвердження Положення про Державну соціальну службу України» [51]. Державна соціальна служба України (Держсоцслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення; та поєднує декілька функцій одночасного надання допомоги згуртувавши велике коло категорій громадян: сім'ї, захисту прав дітей, бездомних осіб, осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарання; протидії торгівлі людьми, проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг, запобігання та протидії домашньому насильству, захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну, внутрішньо переміщених осіб, соціального захисту осіб з інвалідністю, осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій; соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються, осіб, звільнених з військової служби, волонтерської діяльності, а також реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки.

На сьогоднішній день нормативний документ має статус «втрата чинності» від 24.12.2019 року. Тобто новоутворена служба проіснувавши на папері майже сім місяців, знову не була втілена в життя та скасована так і не набравши штат робітників.

На офіційному сайті 5 липня 2019 року Міністерство соціальної політики України презентувало громадськості нові підходи діяльності державного соціального інспекторату. Було зазначено, що на підставі Положення про Державну соціальну службу відбулося слухання між представниками обласних підрозділів соціального захисту населення, експертів Світового банку, фахівців

які проводили попередній моніторинг в країні та представників Міністерства соціальної політики де за протоколом обговорювались питання про заходи підвищення ефективності в роботі державного соціального інспектування, вживання на практиці рішучих кроків з удосконалення державного контролю при наданні соціальної підтримки громадян та посиленні перевірок соціальних виплат. Зазначалось, що діяльність призначення та контролю будуть відокремлені, а соціальні інспектори які були підвідомчі керівникам місцевих структурних підрозділів та самі особисто задіяні в процесі прийняття рішень набудуть інших повноважень. Що дозволить зробити соціальне інспектування адресним, об'єктивним і більш ефективним. Нововведення дозволить вдосконалити методики контролю та підвищить результативність виявлених випадків порушень та шахрайства у сфері соціальної допомоги, дозволить запобігти та викоренить корупцію. Державний бюджет країни формується за рахунок платників податків і тому важливо бути впевненими, що допомогу отримують ті версти населення, які насправді її потребують, а також дозволить заощадити кошти контролюючи правомірність виплачених державних коштів.

2.2. Державні соціальні інспектори як суб'єкти валідації державної соціальної допомоги в Україні.

Державна соціальна політика завжди займала перше місце при будівництві та керуванні країною. При цьому час від часу використовують цю болючу проблему на користь своїх амбіцій під час передвиборчих перегонів. Не гребують роздавати «фальшиві» обіцянки та вибудовувати повітряні замки заручившись підтримкою певного кола електорату. Присягання надавати соціальну підтримку та підвищення забезпеченості є певної розмінною монетою між вищим керівництвом держави та суспільством. Актуальніші теми це підвищення виплат при народженні дитини та збільшення дотацій в пенсійний фонд для перерахунку пенсій. При цьому жодного разу в передвиборчих компаніях не наголошувалось яким чином та за які додаткові

ресурси можлива реалізація такого проекту. Суспільна рівність та ефективне використання сплачених податків через справедливий перерозподіл бюджетних коштів головна мета кожної соціальної держави.

В сучасних умовах реформуванні влади в Україні для забезпечення максимальної прозорості щодо прийняття управлінських рішень та поліпшення рівня довіри до владних структур теперішня громадськість наполягає на дотриманні соціальних стандартів. Наголошує на своєму праві отримувати об'єктивну та достовірну інформацію стосовно використаних коштів з державного бюджету. Необхідності застосовувати світовий досвід розвинутих країн при соціальному аудиті в сфері соціального захисту, вживати результативних способів оцінки соціальної відповідальності та управлінських рішень. Уряди всіх країн змушені шукати нові технології продуктивного розподілу бюджетних коштів та забезпечити протидію шахрайства в системі соціального захисту.

В Україні сама велика стаття витрат державного бюджету належить видаткам на утримання та забезпечення фінансування системи соціального захисту та соціального забезпечення [2, с. 13].

Сучасний розвиток світових тенденції зосереджений на динаміці руху до цілеспрямованого та адресного надання соціальної підтримки та до відповідальної соціальної поведінки з боку як громадськості так і владних управлінських структур.

Аналітики та фінансисти зосередженні на досягненні гармонійного балансу між максимальним забезпечення соціальних гарантій та зниженні державних витрат. Вивчення витрат дозволить правильно спрогнозувати та передбачити кризові ситуації.

Необхідність рахувати витрачені кошти дозволить розумно використати їх за нагальним призначенням а іноді і заощадити при своєчасному та доцільному контролі над витратами.

В Україні на сьогодні спостерігається багато проблем для запровадження соціального аудиту в системі соціального захисту. Це відсутність досвіду

проведення моніторингу шляхом залучення експертиз, недосконала нормативно-правова платформа та методичні вказівки щодо запровадження соціальних перевірок.

Відсутність глобальної стратегії щодо знищення або зведення до мінімуму афер та махінацій при користуванні соціальною допомогою. Відсутність власного бачення доцільного підходу при наданні державної допомоги. Відсутність чіткого розподілу функцій між контролюючими державними інститутами. Окреме, не менш важливе питання щодо корупції в системі надання та контролю державної допомоги.

Україна стала на шлях децентралізації. Це нова сторінка нашої державної історії. Одна з наймасштабніших реформ перерозподілу та перезавантаження влади. Спроба зробити владу для народу та зміцнити довіру мешканців до влади, громадськість навчити відповідальності за свої управлінські рішення. Передбачено передати повноваження, фінанси та можливість прийняття самостійних рішень від центральної влади до місцевого керівництва (місцевим головам та радам), яких мають обирати самі мешканці територіальних громад через довіру до особи та шляхом демократичного інструментарію. Обрана влада буде на легітимному рівні представляти місцеві інтереси, керувати мешканцями та відповідати за ввірену територією. Орієнтиром реформаторів є повне усвідомлення того, що мешканці на місцях краще розуміють локальні кризи та продуктивніше зможуть перерозподілити фінанси за першочерговими проблемами та негайності ситуацій. До реформи будуть залучені об'єднані територіальні громади (міст, сіл та селищ) на добровільних засадах до 2020 року. Однак існує план розподілу для тих хто сам не зможе вирішити питання об'єднання самостійно. Але до певного часу можливо вплинути на запропонований план та вирішити як доцільніше використати територію та людський ресурс. Через добровільне та самостійне злиття територій виникає більше можливостей для розвитку комунальних, соціальних, культурно-освітніх програм. Можливість використовувати зароблені громадою кошти на свої повсякденні справи та інтереси. На сьогоднішній день існує багато

позитивних прикладів територіальних громад, які впевнено та свідомо взяли відповідальність за своїх мешканців та повною мірою розуміють, що саме вони є власниками свого життя, де від них самих залежить процвітання або занепад господарювання. Вирішення життєвих проблем цілковито залежить від обраного керівного складу громади.[9].

Кількість створених об'єднаних територіальних громад (ОТГ) зазначена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика ОТГ, які функціонують, на 01.01.2019

Назва обл. України	Кількість ОТГ	Частка населення обл. , яке проживає в ОТГ, %	Площа обл. під ОТГ, %	Кількість громад що об'єдналися
Запорізька	44	25,3	54,4	157
Вінницька	37	41,4	15,2	110
Дніпропетровська	62	17,8	44,9	191
Донецька	1	3,2	15,8	62
Житомирська	53	65,1	61,1	372
Закарпатська	6	5,7	4,8	2
Івано-Франківська	30	23,8	23,4	137
Київська	16	13,5	14,1	105
Кіровоградська	20	14,2	18,9	60
Луганська	9	4,0	17,7	49
Львівська	40	13,6	22,3	165
Миколаївська	29	19,9	35,9	102
Одеська	28	13,2	28,1	126
Полтавська	45	22,6	29,8	167
Рівненська	32	22,0	27,6	109
Сумська	30	26,9	34,6	139
Тернопільська	49	58,6	45,2	282
Харківська	17	10,4	18,3	77
Херсонська	28	22,7	29,1	97
Хмельницька	45	40,6	57,1	346
Черкаська	54	26,6	38,2	200
Чернівецька	33	37,0	44,6	113
Чернігівська	39	43,1	52,0	307

Передбачено, що дієздатність об'єднаних громад буде підтримуватись через відсоток субвенції виділення коштів з державного бюджету країни та можливість залишати власні зароблені кошти громадою. Багато функцій з соціального захисту також буде передано, або вже частково передано на баланс територіальних громад. Потрібно враховувати, що передані повноваження та обов'язки також неодмінно час від часу контролювати. На предмет чіткого та

якісного забезпечення населення послугами соціального характеру. Чи своєчасно та в повному обсязі до законодавства виконуються обов'язки покладені на керівництво громади. Певною мірою таким показником якості є самі мешканці, які набули право внутрішнього аудиту. Керівництво звітує на нарадах та слуханнях перед своїми громадянами щодо розподілу коштів, кількості використаних фінансів та можливих залишках грошей. Але для повного уявлення щодо надання послуг, споживання державних коштів, забезпечення якості, прозорості влади та загальній звітності необхідні і зовнішні аудитори. Які на професійному рівні, в якості незалежних експертів в відповідності нормативно-правової бази зможуть надати оцінку керівникам та проведеним заходам територіальних об'єднань. Які матимуть функції контролю та перевірки достовірності звітності керівного складу територіальних громад. Проведення перевірок не тільки фінансової діяльності, а і надання рекомендацій та консультацій щодо ведення справ громади. Які будуть допомагати запобігти помилок та уникнути кризових ситуацій. Та якщо ми рухаємося до європейських стандартів то такий аудит необхідно залучати до наших кроків в реформах. На теперішній час ця ніша діяльності та відповідальності ні за ким на законодавчому рівні не закріплена. Перевірка щойно створених, або вже не перший рік існуючих територіальних громад ніде законодавчо не зафіксована. Де оцінка зовнішніх авторитетів та висновки спеціалістів щодо оцінки повної роботи об'єднаних територіальних громад? Є запит на актуарія. Який зможе підсумувати здобуті результати та спрогнозувати ситуацію на майбутнє. Чи не є цей обраний шлях помилковим або навпаки – єдиним вірним рішенням. Реформа децентралізації продовжується, але вже наближається до фінальної стадії. Не виключено і порушення законодавства і утворення територіальних громад «для себе» на вимогу місцевого олігархічного кола співмешканців [52].

Досягти правдивих результатів можливо через виважений та чітко відпрацьований постійний соціальний аудит. Мета якого ефективно аналізувати звітність, результативність та просування соціальних програм на відповідність

загальнодержавним стандартам, що дозволяє впроваджувати соціальну відповідальність починаючи з державного рівня та поступово спиратися на особисту відповідальність кожного громадянина [33, с. 122].

На сьогоднішній день вибіркова перевірка правильності складання актів обстеження матеріально-побутових умов при призначенні державної соціальної допомоги складених представниками територіальних громад покладається на державних соціальних інспекторів управлінь соціального захисту населення. Де трапляються помилки через відсутність певного досвіду та спеціальної освіти. Бо саме з акту обстеження при розгляді особових справ робиться висновок щодо правомірності заявника отримувати соціальну допомогу або відмовити в наданні державної допомоги.

На офіційному сайті Міністерства соціальної політики постійно оприлюднюються щоквартальні узагальнені звіти діяльності соціальних інспекторів структурних підрозділів управлінь соціального захисту населення по всій Україні. Протягом першого півріччя 2019 року чисельність державних соціальних інспекторів зросла на 44 особи, на відміну від минулих років. Загальна чисельність по всіх областях країни складає 1470 фахівців. А на протязі останнього півріччя чисельність скоротилась на 10 осіб. Через нові реформаторські рішення скорочується чисельність всіх управлінь соціального захисту населення до складу яких належать державні соціальні інспектори [35].

Які протягом першого півріччя склали актів та провели 634 тисяч обстежень, що в відсотках засвідчено як 25% від загальної кількості всіх звернень громадян які звертались за допомогою до управлінь соціального захисту. Це майже 2 559 102 справи розглянуто при призначенні державної допомоги. Слід зауважити, що кількість випадків не призначення соціальних виплат на підставі акту обстеження складених службою державних інспекторів складає 38 тисяч відмов. Що в відсотках визначено близько 6% інцидентів.

Було перевірено приблизно 2 тисячі особових справ щодо достовірності про доходи громадян з метою отримання вірогідної інформації про осіб які претендували на отримання державних виплат. В другому кварталі службою

державних інспекторів було перевірено 1 121 299 заявників та виявлено більше ніж 25 000 епізодів розбіжностей в доходах та майновому стані між відомостями які подавали про себе претенденти для отриманні державної соціальної допомоги. Близько 1,5% від загальної кількості заяв виявлено подання не достовірних відомостей або прихованої інформації.

Службами державних інспекторів було складено більше ніж 35 000 актів та обстежено місць перебування внутрішньо переміщених осіб для отримання щомісячної адресної допомоги.

Крім того за минулі роки розрахунку житлових субсидій під час інспекторських перевірок та після відкриття єдиного реєстру отримувачів житлової субсидії було виявлено близько 20 000 особових справ за якими нараховувалась подвійна житлово-комунальна допомога [35].

Тривала перевірка державної допомоги малозабезпечених родин, де згідно статистичних даних було перевірено більше 247 000 справ та знайдено приблизно 73 000 помилок, проявів цілеспрямованих афер, та надання недостовірних відомостей. В Українському Уряді вже давно є підозри, що близько 30% державної соціальної допомоги нараховуються та відшкодовується з великими порушеннями законодавства. Що по сьогоднішній день не існує незалежних експертів та суворого контролю за коштами виділеними з державного бюджету. Що фактично обов'язки призначення та моніторингу соціальної допомоги лежать в одній площині так ще й служба яка має виконувати функції контролю сама опосередковано задіяна в прийнятті рішень, щодо призначення або відмови в наданні соціальної підтримки суспільству. В Уряді країни багато разів поставало питання щодо державного моніторингу за соціальними виплатами. Адже бюджет формується львиною часткою за рахунок платників податків. Треба бути чітко впевненим, що перерозподіл коштів, субвенцій та дотацій відбувається чесно, справедливо та за призначення . Цього вимагають від України, як від соціальної держави іноземні партнери та міжнародні аудитори [8].

Новим Урядом країни було розроблено законопроект від 02.09.2019 року за № 1231 «Про верифікацію та моніторинг державних виплат». На який було накладено президентське вето та відправлено на доопрацювання. Майже 4 місяці проект з позначкою як «невідкладний» блукає в законодавчих коридорах влади. В грудні 2019 року документ було підписано президентом країни [6].

Без підрахунку витрат , без правдивих цифр статистики не можливо уявляти «світле» майбутнє перебуваючи в постійних позиках та державних боргах. Не можуть витрати домінувати над статками. Це суперечить всім сучасним законам та логіці. Без актуальних вхідних показників які відображають дійсність ситуації не можливо аналізувати, прогнозувати, передбачати, уникати помилок та підбивати підсумки. Контроль, аудит та перевірки це те чого бракує нашій країні. Це слова близькі за визначенням та об'єднані за смисловим значенням до слів синонімів. Але як би вони не різали вухо українському громадянину та не перероблялись на іноземний лад до слів моніторинг, валідація, верифікація це не змінює суті проблеми та необхідності рахувати та контролювати фінансові активи держави.

Роль державного соціального інспектора очевидна та беззаперечна. Це своєрідний провідник для та помічник який має просвітницьку та благодійну місію для населення яке потребує соціальних гарантів, соціальної турботи, соціальної допомоги. Водночас це страшений інквізитор який виносить вирок та відшукує прояви шахрайства, афер та махінацій. Постійно намагається бути абсолютно неупередженою та не зацікавленою особою . В складних умовах знаходити баланс між персональною, юридичною та професійною відповідальністю.

Головний державний соціальний та державний соціальний інспектор це державний щит та меч, що стоїть на захисті інтересів держави та громадськості одночасно. Щит утримує натиск громадян , а меч дозволяє відсікати не добросесні прошарки суспільства в пориві отримувати «легкі» гроші. Це невтомний контролер який несе службу запобігаючи неправомірним виплатам коштів та поверненню їх до державного бюджету в разі проявів шахрайства.

Служба державних інспекторів це індикатор того, що державні програми в соціальній сфері працюють не всупереч нормативно-правовим основам демократичної держави. Саме вони на вимогу нинішніх стандартів якості є внутрішніми аудиторами які дозволяють зробити висновки відносно всієї системи дієздатності надання послуг на вимогу міжнародних стандартів які Україна повинна впроваджувати. Залучати до системи як внутрішніх так і зовнішніх аудиторів. Які в своїх висновках дозволять зробити важливі кроки до європейських цінностей та гарантій. Саме при такому послідовному алгоритмі дій маючи в системі внутрішній та зовнішній контроль можливо досягти поставленої мети.

2.3. Порівняльний аналіз соціального інспектування як публічно-управлінського механізму валідації соціальної допомоги в Україні та в інших країнах світу.

Будова міцної країни та сталого розвитку в умовах постійного дефіциту коштів складна задача для Уряду України. Яка вимагає комплексного підходу та новаторських рішень.

Умови кредитування завжди цинічні та жорсткі, які призводять до постійної залежності позичальника. Від самого початку взаємовідносин угодою передбачено, що позичальник, в даному випадку наша країна, сплачує Міжнародному Банку одноразову комісію в розмірі 1% від суми позики згідно Угоди про позику від 25 листопада 2005 року [63.] Це принизлива ситуація постійної заборгованості, яка вимагає послідовних та виважених кроків для позбавлення фінансової залежності.

Не існує швидкого та однозначного рішення щодо миттєвого перетворення держави в одні з розвинутих країн світу з повним пакетом гарантованих європейських цінностей. Та навіть розвинуті країни мають в своїй історії вагому статистику викритих схем махінацій в системах соціальних виплат. Кожна держава йшла своїм особистим тернистим шляхом маючи історичне минуле, зважаючи на економічні показники, обмежуючи країну в

марнотратстві, залучали досвід інших держав, послідовно викорінювали корупційні схеми та запобігали шахрайству. З розвитком ринкових відносин вишукуючи нові додаткові ресурси поступово вибудовували надійний механізм системи соціального захисту. Методично привчаючи населення до відповідальності та повазі до держави. Що є обов'язковою умовою в демократичних стосунках.

Боротьба з аферами та викриття шахрайства в системі соціальної підтримки населенню це перша перешкода з якою стикається кожна країна на шляху забезпечення справедливого надання державної допомоги. Саме на перших етапах процедури отримання державного піклування необхідно залучати захисні та попереджувальні програми щоб запобігти не правомірним вигодам та безпідставним витратам державних коштів. Саме цей перший крок ретельно побудованої огорожі дозволить в майбутньому уникнути зайвих витрат та справедливому перерозподілу грошей.

Розроблена система протидії шахрайству в Ірландії це стратегічний державний підхід який є вкрай важливим в системі соціального захисту. Тому протягом 2012-2016 років Департамент держави зосередив свої зусилля на посиленні заходів через запровадження принципово нових законодавчих актах, що запобігають зловживань довірою. Було запропоновано використання особових карток державних послуг (Public services cards) що забезпечують за допомогою ідентифікації особи уникнути порушень на вході до системи. Розроблено продуктивний механізм стягуванню накопичених переплат, які утворились через помилки та шахрайство, що дозволило збільшити кількість повернутих коштів. Країна застосувала новітні технології з приводу прогнозування та аналітиці вихідної інформації. Можливості виявляти потенційних шахраїв та уникати випадкових помилок. До роботи були залучені поліцейські відділи які сприяли розслідування в тіньових секторах економіки що займала великий відсоток порушень в цій країні. В організованій роботі боротьби з шахрайством активну позицію займає населення країни.

Добровольці телефонують до «гарячих ліній» та надають інформацію хто на їх думку порушує законодавство отримуючи кошти оманним шляхом.

В загальному доступу оприлюднюється попередження про найбільш застосовувані методи шахрайських схем. Кожні три місяці Уряд країни публічно звітує імена та адреси викритих правопорушників. Надає постійні консультації щодо неминучої відповідальності при заподіянні шкоди державі [2, с. 20].

Практика Румунії щодо зупинення шахрайства при отриманні соціальної допомоги призвела до створення в 2007 році Соціальної інспекції, яка діє як окремий самостійний орган який несе відповідальність за знешкодження корупції, шахрайства та помилок. Чисельна кількість працівників склала понад 300 осіб. Фахівців набирали на конкурсній основі, які мають певний досвід при призначенні допомоги та пройшли додаткове спеціальне навчання. Вони були зосереджені на перевірці стандартів надання державної підтримки. Але згодом стратегія була змінена та органи інспекції провели масштабну перевірку особистих файлів допомоги, малозабезпечених родин розрахунків яких базується як і в нашій країні на дотриманні гарантованого мінімального доходу. В випадках підозри або наявності шахрайства додатково були зроблені виходи до домогосподарств без попереднього повідомлення. Навідались и до роботодавців. Вживали і інші дієві заходи перевірок. За результатами проведеної роботи дійшли висновків щодо необхідності злагоджених дій між податковими адміністраціями та центрами зайнятості. Також було зазначено, що держава набула збитків через програмні розрахунки від більших розмірів нарахувань та відсутності на той період в системі подальшого контролю коштів [2, с. 28].

Тому на сьогоднішній день в Румунії працює Національне агентство з виплат та соціальної інспекції в регіонах країни, яке підпорядковане Міністерству праці та сім'ї, соціальному захисту людей похилого віку. Вони набули більших юридичних прав з моменту утворення та здійснюють контроль в сфері якості соціальних послуг як над державними та і приватними

установами. Велика увага приділяється виявленню недоброчесності та проявів корупційних відносин серед державних службовців які задіяні в прийманні та призначенні державних виплат.

Процес контролю коштів, які призначені для соціальної підтримки вразливих верств населення розпочато в сусідній країні – Молдові. З 2011 року розпочала роботу Соціальна інспекція, як самостійний державний орган. До повноважень якої належить здійснювати контроль в сфері соціального захисту. З 2014 року в країні розроблені сучасна оновлена система аудиту з урахуванням «профілів ризику» надання соціальної допомоги, профілактичні дії з метою уникнення небезпеки одержувачем соціальних гарантій. Запрацював електронно- інформаційний механізм який на підставі особистих даних обирає заяви, які знаходяться в зоні загрози. Через дієву схему безпеки відбору заяв сума порушень склала 681 тисячу національної валюти. Близько 25% від кількості всіх виплачених коштів, а це майже 2 мільйони вдалося заощадити через впроваджену систему контролю. За період роботи Соціальної інспекції виріс майже на 75% показний виявлених порушень та переплат [30].

Цікаву історію моніторингу державних витрат має Великобританія. В цій країні дуже прискіпливо ставляться до питання використання державних фінансових ресурсів як з боку населення так і з боку політиків які очолюють країну. В розумінні 75% населення термін шахрайство закладено як крадіжка та умисний злочин. Серед опитаних майже 95% респондентів вважають, що боротьба з шахрайством в системі державної допомоги є одним з пріоритетних напрямків які повинна розвивати країна. Кожен заощаджений фунт стерлінгів влада витрачає на протидію корупції та випадкам шахрайства. Їх система контролю визнана однією з результативніших. Через послідовність дій та злагодженій роботі усіх підрозділів задіяних в захисній системі рівень витрат з 2% перейшов до 0,6%.

Саме британський досвід запобігання зайвих витрат визнано найкращим в світі, який був запозичений Румунією, Молдовою та іншими країнами.

Загальні дані про річний бюджет у Великобританії завжди в широкому доступі. Але багато незалежних агентств постійно забезпечують синхронний контроль та аудит стосовно зловживань та марнотратства державних коштів.

Провідну функцію в формуванні політиці знешкодження шахрайства виконує Національний аудиторський офіс (НАО, National Audit Office) який уособлює рішення парламенту та займається аналізом державних витрат та перевіряє ефективність методів при боротьбі з шахрайством. Надає подальші рекомендації щодо зміни принципів та методів, які націлені на вдосконалення роботи ланок задіяних в питанні контролю бюджетних коштів які є обов'язковими для впровадження [26, с 29].

Міністерство праці та пенсійного забезпечення також несе відповідальність щодо помилкових розрахунків при призначенні соціальної допомоги яке миттєво реагує на порушення законодавчих норм та покликане за допомогою інших урядових установ усувати недоліки в системі баз даних та електронних програмах соціальних виплат. В державі заходи які застосовують в боротьбі з шахрайством не виникає конфлікту інтересів владних структур які ми спостерігаємо в нашій країні, саме органи Міністерства запроваджують роботу, але саме надання державної підтримки покладено до обов'язків місцевих органів. В системі можливо виділити основні принципи за якими здійснюється робота.

- Зробити правильно (Getting it right) мета цього кроку забезпечити правильність призначення соціальної виплати на первинній ланці процесу.

- Утримати виплату (Keeping it right) можливість редагувати виплату при нових отриманих даних, які можуть впливати на право або розмір допомоги.

- (Putting it right) це дієвий крок, який застосовують при виявленні шахрайства, що унеможлиблює отримання допомоги.

- (Making sure the strategy works) це забезпечення перевірки та проведення результативного моніторингу через постійні профілактичні дії.

Через комплексні перехресні перевірки громадськість постійно підтримує політику боротьби з шахрайством через «гарячі дзвінки» до установ та повідомляє про підозри стосовно своїх сусідів, колег, знайомих. Преса має у Великобританії вагомий вплив. Представники державних та недержавних ЗМІ постійно поширюють інформації стосовно злочинів фінансового характеру та привласненню державних коштів. Підтримуючи населення країни постійними звітами та оповіщенням щодо фінансових зловживань окремими громадянами або представниками влади. На місцевому щаблі влада має свій незалежний орган внутрішнього контролю за своїми діями. Це комісії з аудиту (the Audit Commission) які несуть відповідальність за дією та призначенням аудиторів які виконують нагляд за виконанням стандартів. В березні 2015 року діяльність комісій була припинена, а функції були передані збитковим не комерційним установам. Але такий практичний досвід діяльності запозичили в Шотландії та Уельсі де він успішно застосовується та розвивається. Допомога ЗМІ досить дієва, бо саме через сором висвітлений на шпальтах газет та журналів багато високо посадовців уникають непристойної поведінки та несуть відповідальність і за порушення законодавства.

В країні існує прогресивний напрямок роботи аналітичних центрів які надають експертні оцінки щодо прийнятих рішень або аналізують перебіг подій. Інститут Адама Сміта (the Adam Smith Institute), Центр досліджень економічної політики (Centre for Economic Policy Research), Інститут фіскальних досліджень (Institute for Fiscal Studies), Інститут економічних справ (Institute of Economic Affairs) , Національний інститут економічних та соціальних досліджень (the National Institute of Economic and Social Research). Інші комерційні та державні організації, зокрема, ініціатива місцевих активістів «Альянс платників податків» які оприлюднюють інформацію стосовно використання бюджетних коштів та притискають поширення фінансових зловживань.

Цікаву систему моніторингу за використанням державних коштів мають Сполучені Штати Америки. Це обумовлено політичною системою країни.

Сполучені Штати це федеративна держава до складу якої входить 50 незалежних штатів які мають свою окрему конституцію та місцеві органи управління та влади [37, с.3].

Реалізація соціальної підтримки в Америці мають різну багатовекторну ступінь децентралізації та закріплених повноважень на місцевих органах влади. Але велика кількість місцевих програм надання допомоги має положення щодо чітких вказівок на федеральному рівні. Кожен федеральний орган в своєму складі має свій внутрішній наглядовий сектор, (Office of the Inspector General) який проводить перевірки та здійснює інспекційний аудит щодо неефективних витрат та зловживань владою в різних департаментах. Це управління періодично звітує та публікує рапорти про виконану роботу. Доповіді завжди знаходять в вільному доступі громадськості [26, с.26].

Америка заможна країна тому більша кількість населення – «це середній клас» за рівнем отриманих доходів. Американська модель соціального захисту заснована на мінімальному втручанні держави в відносини з вільним ринком.

Забезпечення державною допомогою відбувається лише коли не має інших доходів окрім державної підтримки. Система допомоги побудована таким чином, що спонукає при вирішенні певних проблем знову почати працювати, розвиватись, навчатись. Громадяни країни є одними з законослухняних націй.

Окремої уваги заслуговує система податків в країні. В порівнянні з Україною податкова система є трирівневою. Яка базується на федеральному рівні, на рівні штатів, міст або подекуди і районів. Основна частина федерального бюджету складається з податків фізичних осіб, існує податок на прибуток юридичних осіб, відрахування на пенсійне та медичне забезпечення, акцизні податки. Оскільки податки розбиті таким чином то між аудиторськими компаніями існує постійний обмін інформацією де виконуються подвійні функцію контролю, що унеможлиблюють намагання можливості занизити об'єм та суми оподаткування. Тому так само серйозно вони ставляться і до подальшого цільового використання коштів платників податків.

В США активно вживають непрямі методи контролю державних коштів через інформативні мережі з третіх джерел. Так офіційно існує Whistleblower office дослівно «Офіс свистунів» робота якого полягає в отриманні інформації від добросовісних громадян країни про фінансові справи свого знайомого.

Так при зверненні за державною допомогою особи підпадають під ретельну перевірку збираються відомості від банків з приводу особистої кредитної історії, від брокерських компаній стосовно виплачених коштів особі, агенцій які надають інформацію стосовно прострочених платежів нарахованих депозитних вкладів та відкритих депозитів. За допомогою електронної мережі та особових карток можливо відстежити кошти які витрачає громадян та зробити висновки чи за призначенням використовується державна допомога. Існує певний перелік обмежень на які забороняється витратити державну допомогу це алкоголь та тютюнові вироби. Це не є життєво-необхідними речами на які є потреба витратити кошти. Через таке марнотратство можливо позбутися державної підтримки. Можливо за допомогою електронної мережі блокувати такі зухвалі витрати [19].

Аудиторські офіси проводять доцільний контроль за використанням коштів на рівні штатів. Регулярно звітують та надають консультації щодо фінансового обліку. Також існує безліч недержавних аналітичних центрів та приватних установ які відстежують інформацію та залучають до своєї діяльності представників медійного простору. Для перевірки інформації, спростуванні чи навпаки розгорнути діалог стосовно використання коштів за підтримки громадських рішень. У США подібними питаннями контроль державних фінансів займаються Інститут Брукінгс (the Brookings Institution), Національне бюро економічних досліджень (the National Bureau of Economic Research), Інститут міжнародної економіки Петерсона (the Peterson Institute for International Economics), Інститут Катона (the Cato Institute), the RAND Corporation, the Heritage Foundation, the Center for American Progress (CAP), Американський інститут підприємництва (the American Enterprise Institute for Public Policy Research), Інститут міста (the Urban Institute), Центр пріоритетів

бюджетування та державних політик (the Center on Budget and Policy Priorities) і Центр економічних і політичних досліджень (the Center for Economic and Policy Research) [26, с.27].

Слід зауважити що використовувати та розвивати захисні програми необхідно. Залучати новітні передові технології спираючись на стрімкий розвиток інформаційного прогресу. Але необхідно зберегти той самий баланс що дозволить викрити порушників та зможе втримати спокусу витратити ті самі державні кошти на боротьбу з шахрайством через зайві витрати на новітні досягнення. Тобто сама війна виявиться затратною стратегією держави. Та буде коштувати державі збільшення марнотратства ніж мати якийсь відсоток допустимого шахрайства. Зрозуміло, що і шахраї постійно вигадують нові способи та залучають ті самі передові технології. Але розумний баланс витрат потрібен. Бо це також можливо інкримінувати як державний злочин. За який також треба нести юридичну відповідальність...

Отже, реформа територій завершується. Тому вкрай необхідно реформувати і державну службу соціального інспекторату. Україна потребує важливих кардинально нових, новаторських та креативних управлінських рішень. Синтезувати та виокремити нову службу з структур в яких вони наразі знаходяться. Позбавити вертикалі залежності та підпорядкування. Це надасть можливість неупереджено та удосконалено проводити верифікацію соціальної допомоги забезпечивши об'єктивність перевірок. Затвердити діяльність соціальних інспекторів законодавчими актами та якісними методичними рекомендаціями, які виключають неоднозначності в термінах та унеможливають трактування норм з двобічного погляду. Передбачити юридичну відповідальність громадян які звертаються за державною допомогою маючи на меті оманними шляхами отримувати кошти та використовувати їх не за цільовим призначенням. Це спонукатиме українських громадян бути обачнішими, уважнішими та юридично вихованими. Це дозволить прогнозувати та аналізувати витрати, заощадити державні ресурси та

спрямувати державну допомогу на певне коло не захищених прошарків суспільства які вкрай потребують державної опіки.

РОЗДІЛ 3

ФАКТОРИ ОПТИМІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ІНСПЕКТУВАННЯ ЯК ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ ВАЛІДАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

3.1. Організаційне забезпечення служби державних соціальних інспекторів як суб'єктів валідації соціальної допомоги.

Головний державний соціальний інспектор та державний соціальний інспектор є структурним підрозділом або сектором в залежності від структури управлінь соціального захисту населення. Організація роботи щодо кількості структурних підрозділів в управлінні має визначатись через чисельність населення, що мешкають в регіоні та кількості громадян які перебувають на обліку в даному територіальному управлінні. Українським законодавством затверджено нормативно-правовий документ від 23 травня 2005 року за №183, який передбачає типові структури в разі при централізованому та децентралізованому порядку виплат. А також залучення до роботи методичних рекомендацій. Запровадження в своїй діяльності підходу єдиної технології прийому громадян які звертаються до управлінь соціального захисту населення за призначенням будь-яких видів соціальної допомоги та передбачає будівництво уніфікованої структури управлінь [53].

Згодом, з метою поліпшення роботи управлінь соціального захисту було затверджено додаткові «Методичні рекомендації щодо надання громадянам підтримки за принципом «єдиного вікна» та виїзної роботи «мобільного соціального офісу». Наказ Міністерства соціальної політики України від 14 березня 2012 року за № 137 [54].

Поняття «єдине вікно» передбачає єдине робоче місце де громадянин зможе отримати консультацію, подати документи з послідовною реєстрацією заяви на отримання державної соціальної допомоги як в паперовому так і в

електронному вигляді та отримання повідомлення в разі відмови йому в наданні допомоги. Це забезпечить спрощення процедури звернення громадян, дозволить скоротити терміни очікування рішень щодо соціальних виплат. Громадянин зможе вжити заходів щодо механізму перегляду прийнятих рішень в разі особистої незгоди.

Щодо функцій «мобільного соціального офісу» то це надання комплексних консультацій фахівців як працівників соціального захисту населення так і спеціалістів органів Пенсійного фонду, центри зайнятості та центру сім'ї та молоді. Які ведуть роз'яснювальну роботу серед населення на виїзді в пункти району (районні міста, сільські/селищні ради) сіл та селищ.

Поняття «єдиного соціального вікна», на теперішній час зовсім не нове та стає дедалі актуальним.

В відповідності методичним рекомендаціям стандартний технологічний процес в структурних підрозділах відбувається в такій послідовності. Спочатку заявник звертається з заявою до інформаційного підрозділу з одночасним отриманням інформації щодо переліку необхідних документів та наданням особистих відомостей. Далі відділ прийому громадян, цьому підрозділу відбувається співбесіда з фахівцем який приймає та перевіряє наявність та актуальність необхідних документів в залежності від виду соціальної допомоги та приймає рішення щодо необхідності залучення державного соціального інспектора при прийнятті рішення відносно особистої справи громадянина. Якщо згідно норм законодавства передбачено складання акта обстеження матеріально побутових умов для конкретного в видів допомоги, або трапляється окремий випадок щодо необхідності виходу державного соціального інспектора до місця проживання заявника. То особиста справа направляється до підрозділу державних інспекторів.

Після обстеження матеріально-побутових умов сім'ї з актом державних інспекторів справа направляється до підрозділу прийняття рішень. Та лише після певного рішення передається до підрозділу опрацювання заяв та документів.

Але з урахуванням децентралізації та розвитком територіальних громад на підстав Наказу Міністерства соціальної політики України від 17 липня 2019 року за № 1106 відбулися зміни в «Інструкції щодо порядку оформлення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги» згідно яких передбачено подання заяв про отримання соціальної допомоги до представників об'єднаних територіальних громад та саме в громадах в разі необхідності складається и акт обстеження матеріально-побутових умов. Представники громад транспортують заяви до управлінь соціального захисту населення де на підставі наданих документів приймається рішення щодо призначення або відмови в наданні державної соціальної допомоги. Перевірка правильності документів покладається на управління соціального захисту населення . Вибіркова перевірка щодо правильності складання актів обстеження з територіальних громад покладається на структурні підрозділи державних соціальних інспекторів установ соціального захисту населення [55].

Коли справа не потребує залучення такого підрозділу то вона відразу передається до підрозділу опрацювання заяв та документів. До цього підрозділу який оброблює документи, розраховує розмір соціальної допомоги та формує бази даних отримувачів в певний термін, висуваються особливі умови стосовно організації робочих місць. В приміщенні повинні знаходитись лише працівники та виключений доступ громадян. Це забезпечить зосередженість та уважність при математичних розрахунках, зменшить вірогідність помилок при призначенні, дозволить уникнути «особливого» прийому між відвідувачем та працівником, а також зводить до мінімуму можливість отримання хабару та корупційних відносин.

Після розрахунку державної допомоги особисті справи передаються до підрозділу виплат. В цьому відділі відбувається підсумковий етап призначення державних виплат. Згідно заявам здійснюється перерахунок котів на особові рахунки заявників в відповідних термінах та відстежується наявність коштів згідно наданих даних. Формуються виплатні відомості. Після цього особисті справи зберігаються в окремому обладнаному приміщенні – архіві. З архіву при

вибірковій перевірці справи вибираються підрозділом державних соціальних інспекторів. Як мають на меті здійснити перевірку щодо правильності прийнятих документів, їх актуальності в період призначення державної соціальної допомоги перевірка щодо правильності нарахованих розмірів виплачуваних коштів, можливості подання заявником недостовірних відомостей або викриття прихованих доходів. Схематично технологічний процес надання допомоги відображено на (див.рис. 3.1)

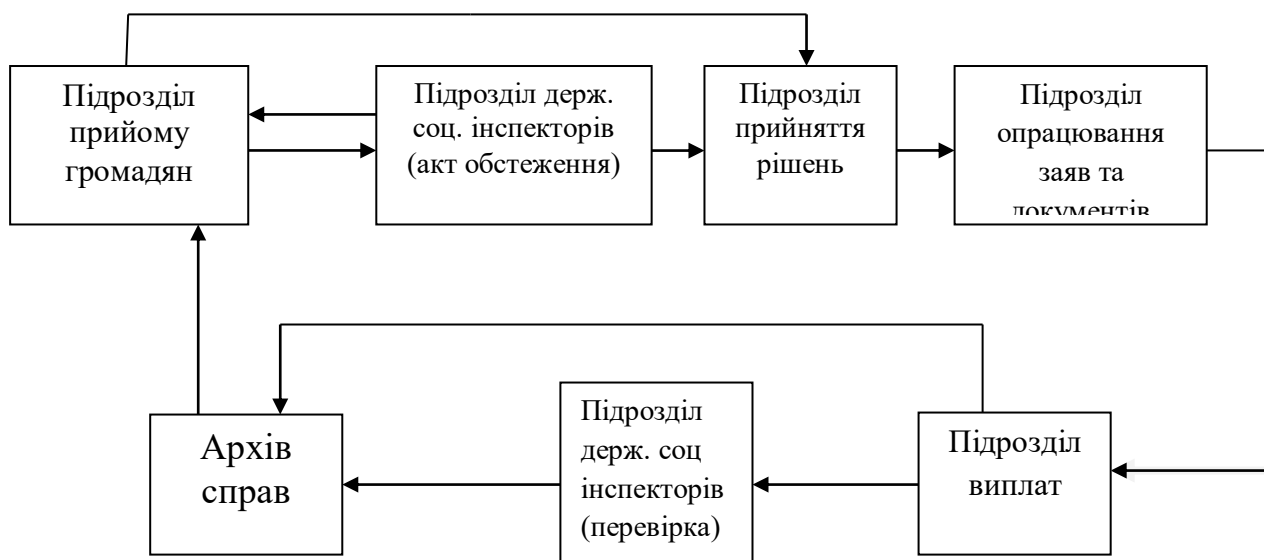

Рис.3.1. Схематичне зображення технологічного процесу

Технологічний процес це замкнений цикл в якому особові справи заявників проходять певне коло. Та лише коли при перевірці виникають питання, то особова справа притримується державним соціальним інспектором до з'ясування усіх обставин, що призвели до неправомірних виплат з подальшим поверненням коштів на рахунок держави.

Перевірка особових справ відбувається вже після виплат державною допомогою, це є суттєвим недоліком технологічного процесу. Кошти вже будуть перераховані на особисті рахунки заявників і лише згодом за умови вибіркового контролю справа лягає на робочий стіл державного соціального інспектора. Організаційний процес роботи обумовлено тим, що державний соціальний інспектор повинен зробити запит до Державно фіскальної служби України (ДФС) щодо отриманих доходів громадянина за певний календарний період

який необхідно брати до розрахунку при призначенні державної соціальної допомоги. Згідно Податкового кодексу України платники податків мають право звітувати за календарний квартал або календарне півріччя, та протягом 40 календарних днів звітного податкового півріччя [56, с. 49 п.49.18.2]. Та після отриманої інформації з ДФС державний інспектор повинен надіслати листа до підприємства, установи або приватного підприємця згідно отриманих даних надійшов можливий або реальний дохід на саме цю особу, саме на її особистий ідентифікаційний код, та саме в той звітний період. Таке додаткова «перепереверіка» необхідна для виключення помилки бухгалтерів які звітують в ДФС, враховуючи людський фактор та електронні негаразди в системі. Це є додатковим збором інформації в разі коли необхідно мати вагомі доводи, якщо в майбутньому, справа буде направлена для вирішення повернення державних коштів в судовому порядку.

Також існує певний перелік закодованих ознак доходу за якими суми до уваги не беруться до сукупного доходу при розрахунку державної соціальної допомоги (донорські гроші, кошти призначені на поховання, одноразові виплати професійний спілок). Коли отримані всі запити в електронному режимі інформація з податкової, в паперовому на офіційних листах з мокрими печатками підприємств та установ. Тільки тоді державний соціальний інспектор приймає зважене рішення щодо подальшого позбавлення державної соціальної допомоги. Повернення до державного бюджету країни надміру нарахованих коштів або необхідності перерахувати державну допомогу з урахуванням виявлених доходів громадянина який приховував свої доходи та надав недостовірні відомості про себе через заповнені заяви та декларації завіривши документи своїм особистим підписом. Трапляються випадки не вірно виданих довідок від підприємств, організацій та установ. Тоді в залежності від норм законодавства та виду державної соціальної допомоги державний інспектор приймає рішення стосовно хто з суб'єктів взаємовідносин повинен визнати свою провину та повернути державні гроші. Бо при попередніх розрахунках допомоги враховуються лише зазначені в документах суми, які є основою для

призначення соціальної допомоги. Кожен розрахунок має виконуватись індивідуально з урахуванням доходу сім'ї, кількості осіб що входять до складу, якщо мова про житлові субсидії то в залежності від площі житлового будинку або квартири. Алгоритм дій державного соціального інспектора зображено (див.рис. 3.2.)

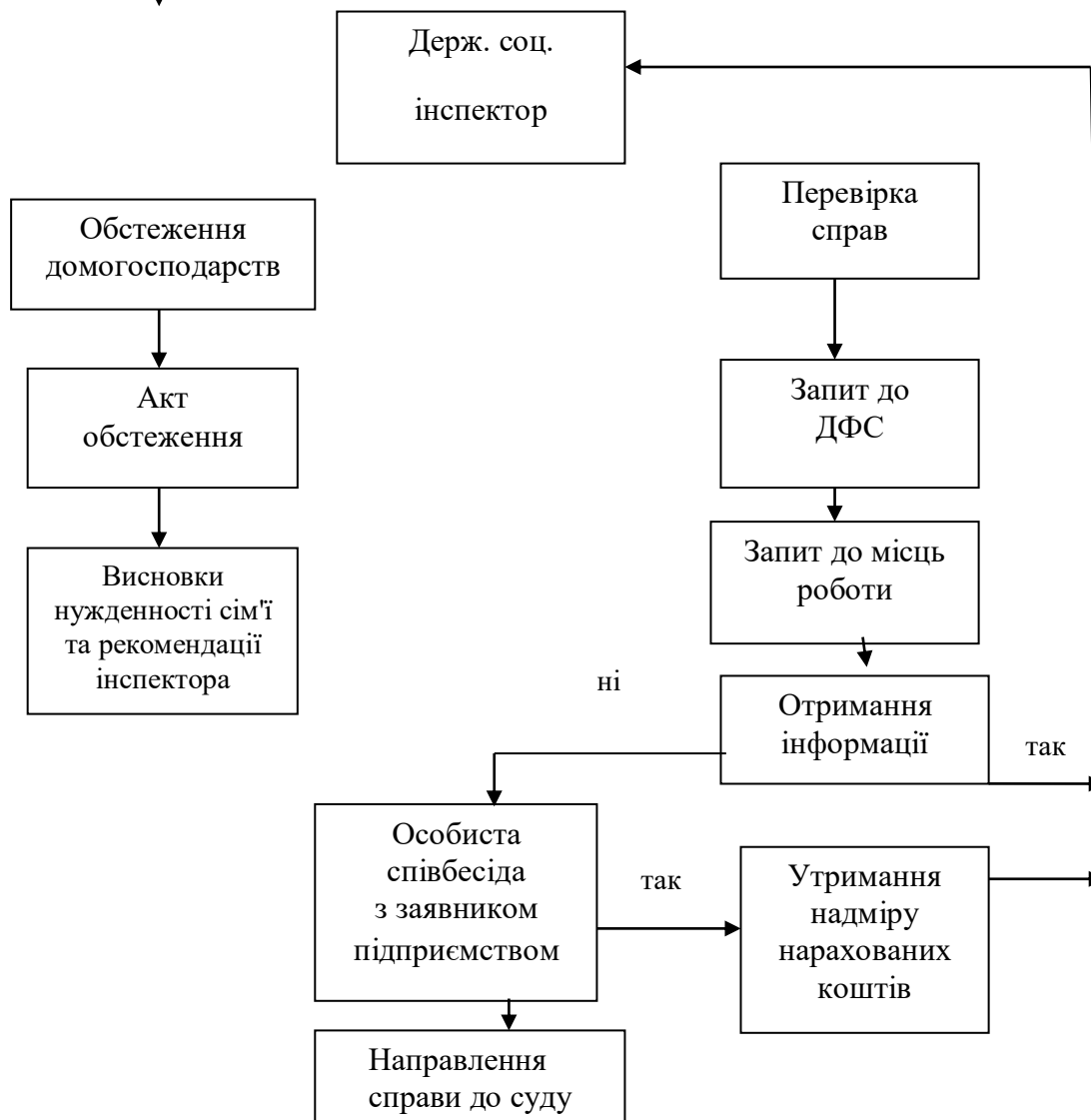

Рис. 3.2. Блок-схема дій державного соціального інспектора.

Після отримання усіх запитів які надійшли до державного соціального інспектора він викликає на особисту співбесіду заявника справа якого підпала під перевірку. При особистій розмові з заявником посадовець повинен ознайомити отримувача державної допомоги з виявленими доходами, не вірно наданими відомостями в його особовій справі та знайти шляхи вирішення

проблеми за допомогою толерантної та ввічливої розмови, що доводить його свідоме або не свідоме правопорушення. Основна мета державного соціального інспектора повернути неправомірно отримані кошти до державного бюджету та не порушити при цьому права громадянина.

В разі позитивної домовленості заявник визнає обставини що призвели до надміру нарахованих сум допомоги та добровільно в повному обсязі повертає кошти на рахунок держави. Частками або усю суму відразу в залежності від фінансової спроможності заявника. Державний соціальний інспектор постійно контролює надходження коштів від заявника на протязі всього періоду погашення заборгованості. Якщо згідно нормативно-правових актів заявник повинен бути позбавленим соціальної допомоги через своє правопорушення державний соціальний інспектор стежить за термінами які не можуть бути обмежені як з боку заявника так і зі сторони державної установи. На законодавчому рівні до речі, не зафіксовано мінімальну суму або відсоток який необхідно повертати. Тому повернення коштів може тривати роками. І державний інспектор змушений роками стежити за «траншами» які повинен повертати заборгованець. В разі коли заявник перестає платити в його обов'язки входить нагадувати заявникові про борг, а в разі відмови повертати кошти щомісячно передати справу в юридичний відділ.

В разі відмови заявника добровільно повертати державні гроші державний соціальний інспектор передає справу в юридичний відділ де виноситься питання стягування заборгованості в судовому порядку.

І тут також існує певний бар'єр через брак державного фінансування. Державні установи не в змозі швидко виграти справу та повернути витрачені державні кошти через відсутність коштів для звернення за судовим рішенням, або заборгованість така, що звернення до суду буде коштувати ще більших коштів ніж заборгована сума порушника.

Особливе місце в організації роботи державних інспекторів займає матеріально-технічне забезпечення. В управліннях відсутні транспортні засоби в разі щодо швидкого здійснення виходу до проблемної родини чи в разі

термінового вирішення питання. Повністю відсутні кошти на відрядження для перевірок на робочих місцях, як це передбачено законодавством. Відсутні стимулювання та заохочення, які б могли значно збільшити кількість перевірених справ.

Рівень оплати праці давно вимагає поліпшення та перегляду з боку керівників країни. Програмно-технічне забезпечення програмою ASOPD застаріли, працюють на базі MS DOD та зовсім не відповідають сучасним технологіям та сучасним вимогам. Час від часу поліпшують роботу в програмі «Житлові субсидії» але програмне забезпечення залишається проблемним питанням.

Не розроблено спеціальних перевірочних програм які б допомагали здійснити швидку та якісну перевірку нарахувань. Якщо державний соціальний інспектор скористається такими ж електронними ресурсами які існують в доступі, то перевірки не відбудеться. Бо стартові дані в одну і ту саму програму будуть вводиться однакові. Тому перевірка справ ведеться старим способом за допомогою калькулятора.

На сьогоднішній день відсутні бази даних які б допомагали на стадії звернення громадянина за державною соціальною допомогою перевірити його на добросовісність та добропорядність саме до початку надання допомоги. Також не існує електронних баз за допомогою яких можливо зробити перехресну (додаткову) перевірку. Відсутні реєстри потенційно небезпечних осіб, які схильні або вже мали свою негативну історію, щодо махінацій та шахрайства. Яким необхідно приділяти додаткову увагу ще при первинному зверненні до державних установ.

Ніколи до роботи інспекторів не залучаються правоохоронні органи, а бувають випадки коли їхня присутність була б не зайвою. Стає іноді моторошно від думки, що працівники соціального захисту населення самих можливо віднести до категорії громадян які самі потребують цього захисту.

Складно організувати робочий день коли існує необхідність і перевірки за місцем проживання і неможливо відкласти перевірку особових справ. Існує

постійний моніторинг діяльності державних соціальних інспекторів до підрозділів яким підпорядковані інспектори. Через звітність щодо кількості та термінів виконання роботи державного інспекторату. Одночасно ведеться особистий прийом громадян, щодо виявлених порушень та надання роз'яснювальних консультацій. На це не передбачено окремі години прийому. Все ведеться в поточному часі для зручності заявників.

Наразі питання щодо кількості державних соціальних інспекторів та непомірному завантаженню які вимагають якісної перевірки та необхідністю обстежень за адресами заявників.

Головний державний соціальний інспектор постійно відповідає на письмові або усні скарги заявників які надходять на адресу державного закладу щодо нарахованих сум призначення державної соціальної допомоги або порушення термінів призначення.

3.2. Основні фактори оптимізації служби державного інспекторату як публічно-управлінського механізму валідації соціальної допомоги в Україні.

Для того, щоб визначитися щодо необхідності оптимізації роботи сучасного державного інспекторату нами було проведено дослідження структурних підрозділів управлінь соціального захисту населення державних соціальних інспекторів в Запорізькій області. Ми провели опитування 13 державних установ. за їхньої згоди надати інформацію.

Ми намагалися зібрати інформацію з більшої кількості установ для того щоб більш точніше наблизитися в дослідженні до статистичних даних які висвітлять проблематику сьогодення в механізмі валідації державної соціальної допомоги.

Наразі в умовах скорочення штату працівників, люди не охоче приймають участь в опитування мотивуючи або своєю зайнятістю, або не бажанням приймати участь через песимістичні настрої щодо втрати робочого

місця та перспективи перебувати на обліку в центрі зайнятості, займатися пошуком роботи. Респонденти відповідали на кілька питань, що дозволило зробити деякі висновки. Результати опитування розташовані в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Результати опитаних районів в Запорізькій області.

п/н	Районні установи	Кількість інспекторів	Вік	Освіта	Стать
1	Заводський р-н. м. Запоріжжя	3	35,37,40	Технічна, психологія Педагогічна	Всі жінки
2	Веселівська РДА	1	58	Фінанси	Жінка
3	Мелітопільська РДА	3	35,45,38	Технічна, 2 економічні	Всі жінки
4	Михайлівська РДА	3	36,48,50	Юридична, технічна, педагогічна	Всі жінки
5	Приазовська РДА	2	35,40	2 економічні	Чоловік та жінка
6	Чернігівський р-н м. Запоріжжя	1	22	Соціальна. робота	жінка
7	Якимівська РДА	2	48,49	Економічна, педагогічна	Чоловік та жінка
8	Оріхівська РДА	2	44,58	2 економічні	Чоловік та жінка
9	Дніпровський р-н м. Запоріжжя	2	30,35	2 юридичні	Жінки
10	Комунарівський р-н м. Запоріжжя	7	30,35,40,45, 49,52,55	2 економічні педагогічна. 2 фінанси 2 технічні	Всі жінки
11	Бердянська РДА	5	30,42,38,45, 55	У всіх педагогічна	Всі жінки
12	Шевченковський р-н м. Запоріжжя	5	30,35,48,38, 36	3 юридичні, технічна, менеджмент	Всі жінки
13	Вільнянська РДА	2	40,41	Технічна, лінгвіст- мовознавець	Жінки

Виходячи з даних таблиці відразу кидається в око це те, що переважна кількість працівників це жінки. Це зрозуміло пояснюється тим, що посадові оклади в державній службі не високі. Відсотка від перевірки або заохочувальних заходів через кількість перевірок, або через кількість

повернутих коштів до державного бюджету при виявленні порушення не передбачено. Для чоловіка, який має обов'язки утримувати свою родину це не та сума щоб прийняти рішення продовжувати виконувати функції держави. Відсутність заохочувань щодо самостійного розвитку, наприклад, щоб прийняти участь в семінарах або відвідуванні сучасних лекцій щодо розвитку суспільства бракує особистих коштів. Державного фінансування також не на ці цілі не надходить. Іноді трапляються підвищення кваліфікації на які запрошуються лише керівний склад установ. Всі намагання покращити показники пересічного соціального інспектора залишаються не помітними для керівництва. Відсутність стимулів породжує роботу на буденність дня та лише справжні фанати своєї справи затримуються на робочих місцях. Але в умовах ринкових відносин вкрай важко знайти та затримати на робочому місці справжнього фахівця. Тому звідки взятися блискучим показникам діяльності.

Інше, не менш важливе питання це вік державних інспекторів. На сьогоднішній день є працівники які досягають перед пенсійного віку. Складне питання щодо освіти державного інспектора. За законом від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» існує вимога лише вищої освіти для займання посади державного службовця [57].

А всі інші тонкощі та специфіки роботи спеціаліст опановує сам за допомогою колег та особистого досвіду. На державних інспекторів не навчає жоден з закладів вищої освіти. Це справді, постійний практичний досвід. Працівник має блискучі математичні природні дані та освіту, але зовсім відсутні комунікативні навички або навпаки гарно надає консультації, знаходить спільну мову з заявниками, щодо уникнення конфліктних ситуацій але при перевірці державної допомоги допускається елементарних математичних помилок витрачає багато часу на перевірку особистої справи та врешті решт після нього необхідно робити роботу спочатку. Бо відповідальність покладається на головного державного інспектора. Цей робочий досвід відшліфовується роками не можливо розгледіти схильність особистості відразу при призначенні на посаду. Такого фахівця треба в установі

виростити та зберегти. Досвід необхідно передавати, примножувати та перевершувати. Цілий комплект універсальних навичок необхідно опанувати для роботи державним соціальним інспектором. Відповідальна методична робота з малозабезпеченими родинами вимагає терпіння та співчуття. Не кожен здатний переносити психологічне навантаження із року в рік. Існує хронічна професійна втома. Необхідність відокремлювати робочі ситуації не беручи близько до серця проблемні життєві випадки родин з якими працюєш. Окреме питання тлумачення законодавчого базису при виконанні своїх обов'язків. Постійна зміна законодавства та додаткові навантаження.

Якщо розглядати технологічний процес призначення допомоги щодо оптимізації процесу, але з метою поліпшення валідації то доцільно внести корективи застосувавши перевірку особистих справ ще після стадії їх призначення, після опрацювання заяв та документів. Як показано на Рис.3.3

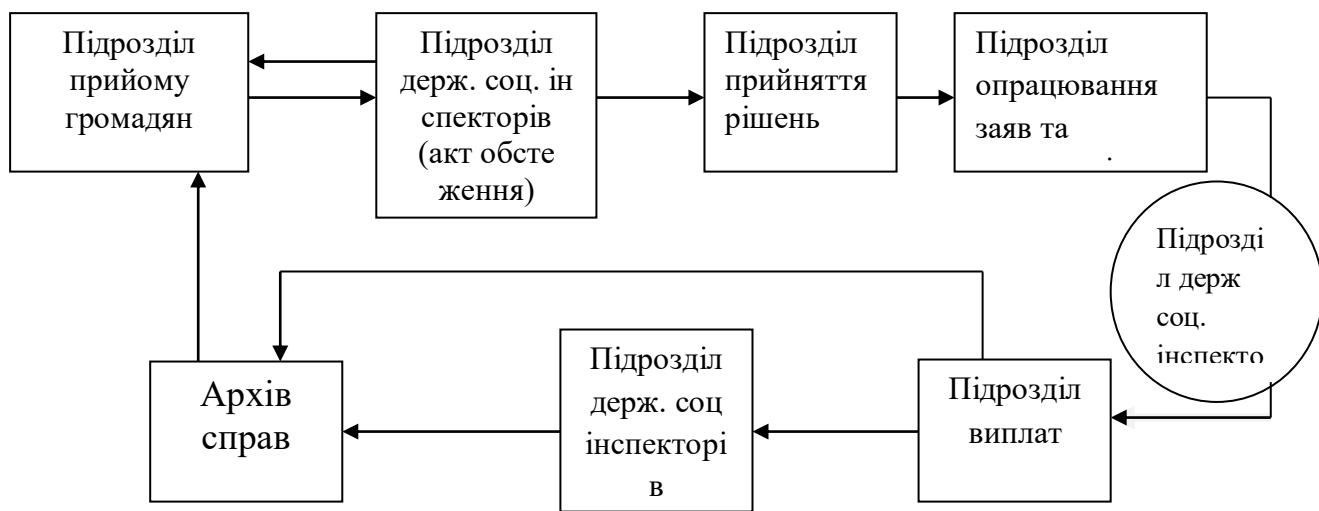

Рис. 3.3 Технологічний процес надання соціальної допомоги

Таке розташування та додаткова перевірка призначеної допомоги дозволила б відразу запобігти не законним виплатам в разі не повного пакету документів заявника на початковому етапі. Можливе виправлення помилки в разі не вірного розрахунку та дозволить додатково підстрахувати колег від випадкових розбіжностей в електронній мережі.

Розглядаючи поточну ситуацію з діяльності інспекторів у соціальній роботі, можна сказати, що головним питанням в цьому плані є підвищення

рівня професійної компетентності відповідних працівників. У наш час рівень компетентності працівників, процес підвищення кваліфікації, оцінка персоналу є дуже важливими задля підвищення та забезпечення якості послуг.

Нажаль, тенденції, які можуть у найближчі роки поставити інститут інспекторів на центральне місце в організаціях, здебільшого не підкріплені інфраструктурами для навчання та розвитку:

- відносно мала кількість організацій має чітку політику щодо інспекційної діяльності;
- немає офіційного критерію рівня кваліфікації, потрібного для виконання ролі інспектора;

Процес навчання на сучасному етапі це лише низка випадкових, несистематизованих коротких семінарів, які не є частиною вичерпного та узгодженого плану навчання інспектора.

Потрібно акцентувати увагу на важливості інспекцій в соціальних організаціях та новоутворених громадах, на необхідності навчання професійних інспекторів, окреслити комплексний план та програму для адекватної підготовки інспекторів.

Це стосується, перш за все, трьох категорій працівників:

- керівників організації, оскільки ці люди мають становище та владу, які дозволяють їм надавати інспекціям статусу й ресурсів, котрих вона потребує;
- учителів чи тренерів-інспекторів, котрі відповідають за забезпечення високоякісного комплексного навчання та програми з розвитку;
- самих інспекторів на будь-якому етапі кар'єри.

Ефективність інспекторів залежить від політики організації щодо проведення інспекцій. Ефективна інспекція можлива за таких умов, як:

1) Підтримуюча й не пригнічуюча культура організації. Дати визначення культурі організації певною мірою складніше, ніж таким зрозумілішим речам, як структура організації, конкуренція, кінцеві цілі, ресурси тощо. Вона стосується атмосфери, ставлень, взаємин, того, як люди обходяться одне з одним, що вони почувають щодо своєї роботи та як на це реагують інші. На

культуру, скоріше за все, найсуттєвіше впливає те, яку закладі сприймають різницю у владі, тобто ієрархічну структуру організації, в основі якої стоять анти дискримінаційні концепції. Для того, щоб інспекція була ефективною, потрібен не тільки наснажуючий процес інспекції, але й те, щоб увесь підхід організації до своїх співробітників усіх рівнів був заохочувальним, полегшувальним і сприяв підвищенню довіри. Різниця у владі існуватиме, проте зловживання адміністративними та іншими формами влади неприйнятні, це неминуче породжує організаційну культуру, сповнену страху, розчарувань і відчаю. Звичайно, в такій атмосфері важко говорити про ефективну інспекцію.

В організації, де є справжнє відчуття рівних можливостей, де неприйнятні дискримінація та пригнічення, а адміністративну та інспекторську владу використовують для зміцнення персоналу та покращення якості роботи, інспекція може виконувати всі свої функції.

2) Система інспекцій як невід'ємна складова функціонування та організації соціальної служби. Усім службам потрібна чітка та вивірена політика щодо інспекційних перевірок на всіх рівнях. Частота інспекцій та підходи до неї повинні варіюватися залежно від завдання, рівня компетентності та досвіду конкретної людини.

Інспекція може реально посісти ключову позицію в організації тільки в тому випадку, якщо вона є обов'язковою.

Якщо говорити про «належну» та «ефективну» інспекцію, то необхідно точно сформулювати й визначити, чого очікує організація від інспекторів. Це передбачає складання переліку основних умінь і пов'язаних із цим критеріїв, які розглядатимуться як базові навички інспектора.

За основу до визначення базових навичок інспекторів можна взяти три основні функції:

- забезпечення для персоналу інспекторів можливості діяти, вчитися й розвиватися;
- забезпечення процесу інспекцій;

– посередництво між персоналом, вищим керівництвом, зовнішніми організаціями та громадою, яку обслуговує організація.

Для кожної з цих функцій можна скласти перелік відповідних умінь і показники до них. Необхідні для інспекцій вміння можна розподілити за трьома категоріями:

- концептуальні навички та знання;
- навички прямого втручання;
- вміння підтримувати стосунки з людьми.

Комбінація цих навичок та умінь може створити чітке уявлення щодо того, що очікує організація від інспектора. На ці показники і потрібно робити наголос у процесі навчання інспекторів.

Політика розвитку персоналу інспекторів. У будь-якій соціальній службі персонал, найвірогідніше, є найціннішим ресурсом. Динамічні працівники, що максимально задоволені своєю роботою, скоріше за все, виконуватимуть її більш якісно, ніж незадоволений персонал, який зазнає надмірного стресу. Тому в інтересах організації, так само, як і в інтересах самих працівників – вкладення ресурсів у комплексну програму розвитку персоналу.

Існує низка загальних аспектів, які стосуються навчальних програм для всіх інспекторів. До таких елементів учені відносять:

- антидискримінаційний або не пригнічуючий підхід;
- аудіо та відеозапис реальних сесій;
- обмін між рівними;
- концепції, теорії, моделі, дослідження – література, яка інформує практиків;
- консультування в ході курсу щодо поточних інспекторських дилем.

Необхідно докласти зусиль та долучити прогресивні ІТ-технології та фахівців цієї сфери до розробки реєстрів та бази даних щодо оприлюднення шахраїв, зухвалих комбінацій махінації та можливість додаткових електронних перевірок щодо фінансових злочинів.

Окреме питання щодо кількості працівників що здійснюють перевірки. За вимогами техніки безпеки та запобіганню корупції один інспектор не має права здійснювати вихід до осель заявників. Також не можливо поділити обов'язки між інспекторами що хтось виконує лише обстеження, а хтось відслідковує та перевіряє особисті справи.

Таблиця 3.2

Розрахунок робочого навантаження соціальних інспекторів

Район області	Наявне населення	Загальна чисельність інспекторів	Навантаження на 1 інспектора
Запорізькій (в т.ч. м. Запоріжжя)	732450	17	43085
Мелітопольський (в т.ч. м. Мелітополь)	152022	4	38006
Вільнянський	45673	2	22837
Бердянський (в т.ч. м. Бердянськ)	112303	5	22461
Оріхівський	44162	2	22081
Більмацький	20964	1	20964
Веселівський	20711	1	20711
Василівський	61024	3	20341
Пологівський	38665	2	19333
Якимівський	32499	2	16250
Чернігівський	16177	1	16177
Новомиколаївський	15104	1	15104
Приморський	28906	2	14453
К-Дніпровський (в т.ч. м. Енергодар)	53392	4	13348
Приазовський	26314	2	13157
Гуляйпільський	25371	2	12686
Михайлівський	27892	3	9297
Розівський	8282	1	8282
Великобілозерський	7660	1	7660
Токмакський (в т.ч. м. Токмак)	30571	4	7643

Проаналізуємо сучасний стан системи інспекторів у Запорізькій області, а саме визначимо ймовірний обсяг навантаження на кожного інспектора з урахуванням наявного населення, що може стати об'єктом перевірки.

Як виявилось, найбільш навантаженими виявилися Запорізький та Мелітопольський райони, в яких на кожного інспектора припадає мінімум 38000 осіб. Вдвічі менше навантаження у Вільнянському та Бердянському районах. Найбільш адекватне навантаження виявилось у Токмакському, Великобілозерському та Розівському районах – від 6 до 8 тисяч осіб на

інспектора. Розмах навантаження на інспекторів складає від 7000 до 43000 – 36000 осіб. Виходячи з цього, доцільно було б провести перерозподіл інспекторів по районах Запорізької області, згідно з яким розподіл інспекторів має бути у такому вигляді:

Таблиця 3.3

Розрахунок робочого навантаження соціальних інспекторів

Район області	Наявне населення	Загальна чисельність інспекторів	Навантаження на 1 інспектора
Запорізькій (в т.ч. м. Запоріжжя)	732450	24	30519
Мелітопольський (в т.ч. м. Мелітополь)	152022	5	30404
Більмацький + Розівський	29246	1	29246
Бердянський (в т.ч. м. Бердянськ)	112303	4	28076
К-Дніпровський (в т.ч. м. Енергодар)	53392	2	26696
Василівський	68684	3	22895
Вільнянський	45673	2	22837
Оріхівський	44162	2	22081
Веселівський	20711	1	20711
Пологівський	38665	2	19333
Якимівський	32499	2	16250
Чернігівський	16177	1	16177
Токмацький (в т.ч. м. Токмак)	30571	2	15286
Новомиколаївський	15104	1	15104
Приморський	28906	2	14453
Михайлівський	27892	2	13946
Приазовський	26314	2	13157
Гуляйпільський	25371	2	12686

За результатами розподілу, загальне навантаження вирівнюється для більшості інспекторів та має розмах від 12000 до 30000 осіб – 18000 осіб

Таким чином враховуючи все зазначене служба державних соціальних інспекторів не може бути оптимізована. Не можливо економити на таких важливих функціях для держави, як валідація державної соціальної допомоги.

Досвід європейських країн для нас взірець роботи соціальної інспекції. Не можливо розгорнути боротьбу маючи в арсеналі такий скудний набір зброї. Через брак коштів в організації соціального моніторингу втрачається сенс самої стратегії держави щодо повномасштабних та все об'ємних перевірок. Тому на сьогодні ми маємо щось подібне до перевірок, а повернуті кошти до

державного бюджету це лише крапля в морі в порівнянні з тим що можливо зробити та до чого прагне сучасне суспільство.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна констатувати, що поставлені завдання виконані, а мета досягнута. Всю сукупність висновків можна сформулювати у таких тезах:

1. Уточнено зміст основних понять, а саме: «соціальна політика», «соціальна допомога», «верифікація», «валідація», «інспектування».

2. Аналіз стану наукової розробки визначив, що проблема верифікації соціальних допомог в Україні є недостатньо дослідженою темою в соціальних-політичних науках.

3. Через стрімке прагнення України до Європейської співдружності, наша держава намагається пришвидшити заплановані реформаторські рішення, які через відсутність особистого досвіду іноді відбуваються не так, як планувалося їх втілювати. Тому і корективи до дій вносяться також поспішки та не зважено.

Євроінтеграція це свідомий та зрозумілий вибір українського суспільства, що бажає досягти до пріоритетів європейських цінностей. Належний та надійний соціальний захист громадян країни в обмін на сумлінну працю, своєчасну сплату податків, висвітлення об'єктивних фінансових звітів підприємств, компаній та власного бізнесу.

4. Досягнення які має принести євроінтеграція в українське суспільство вбачається через підвищення фінансових заощаджень, покращення якості життя, умов праці, освіти та оздоровлення. Але не менш важливим фактором є вимоги самої держави до своїх же громадян. Процес самоідентифікації особистостей через правову обізнаність, культуру, особисті зобов'язання та особисту відповідальність.

Українська держава повинна виконувати вимоги та укріплювати свої юридичні позиції на базі оновлених та відповідним європейським стандартам нормативно-законодавчим актам.

5. Процес системності реформ, які на разі тривають майже в всіх галузях країни вимагають кропіткої роботи фахівців та всезагального бачення кінцевої мети.

Верифікація державних допомог є необхідною умовою, щодо забезпечення справедливого перерозподілу державних коштів та надання якісного пакету соціальних послуг. Держава повинна виконувати взяти на себе зобов'язання та ототожнювати свої дії до омріяних європейських свобод та підвищення рівня забезпеченості.

6. Наразі існує багато проблем при організації контролю державних витрат в сфері соціальних допомог. Відсутність нормативного фундаменту на який би спиралася вся структура державного інспекторату. Триває реформа територіальних об'єднань. Країну постійно «лихорадить» на етапах законотворчої діяльності щодо питання верифікації та моніторингу держаної соціальної допомоги. Є розуміння того що це необхідно зробити, але повністю відсутня чітка політична позиція з боку керівників країни, щодо відпрацювання послідовного та логічного алгоритму дій при аудиті фінансових ресурсів держави. Питання, на кого покласти повноваження – чи то до уже існуючих структур, чи то створити нові інспекції, так і залишається відкритим.

7. Нарешті, було підтвердження гіпотезу про повну політичну кризу та нерішучість правлячої верхівки запровадити дієвий механізм перевірок та державного моніторингу над державними витратами. Наразі маємо імітацію контролю за фінансами держави, яка межує з повною бездіяльністю та безвідповідальністю теперішнього уряду України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. П., Бех В. П., Лукашевич М. П. Соціальна робота: Менеджмент соціальної роботи: навч. посіб., Київ: ДЦССМ, К.7 2003. 276 с.
2. Бетлій О. Світовий досвід боротьби із шахрайством при отриманні соціальної допомоги: уроки для України: *Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України* Київ: 2017 49 с. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/FEAO_Cheating_A5_02_web.pdf
3. Акімова Г. Соціальний інспектор в вашім шкафу: *Народний кореспондент* 2017 URL: <https://nk.org.ua/ekonomika/sotsialnyi-inspektor-v-vashem-shkafu-89410>
4. Арутюнов В. Х., Мішин В. М., Свінціцький В.М. Методологія соціально-економічного пізнання: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 353 с.
5. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: СумДПУ , 2016. 260 с.
6. Верховна Рада України *Офіційний веб-портал* URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/182940.html> (дата звернення 04.02.2020)
7. Вігірінський А. Соціальний інспектор: благодійник чи інквізитор: *Дзеркало тижня електронний журнал* 2016 №41 URL: <https://dt.ua/macrolevel/socialniy-inspektor-blagodiynik-chi-inkvizitor-.html>
8. В Україні можуть створити нову соціальну службу *Експерт український деловий портал* 2019. URL: <http://expert.in.ua/novosti/0/226-v-ukraine-mogut-sozdat-novuyu-sotsialnuyu-sluzhbu/>
9. Децентралізація: коротко про головне: *Ціна держави* 2019 URL: <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne/>
10. Деякі питання надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2001 р. №1091. Дата оновлення 18.01.2019. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP011091.html
11. Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 р. № 365 Дата

оновлення 30.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016-%D0%BF#n33>.

12. Диалоги Платона. *Платоновское философское общество* URL: <http://www.plato.spbu.ru/TEXTS/index7.htm>

13. ДСТУ ISO 9001:2015. Системи управління якістю. Вимоги. (ISO 9001:2015, IDT).[Чинний від 2016-04-11], Вид. офіц. Київ: ДП УкрДННЦ 2016. 22с.

14. ДСТУ ISO 9001:2015. Системи управління якістю. Вимоги.(ISO 9001:2015, IDT) Основні положення та словник термінів).[Чинний від 2016-04-11], Вид. офіц. Київ: ДП УкрДННЦ 2016. 45 с.

15. Єрескова Т. В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Соціальний аудит і інспектування» (для бакалаврів) Київ: МАУП, 2016. 41 с.

16. Глазунов С. В. Нариси з історії соціальної роботи: навч. вид. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ. 2015. 116 с.

17. Гончарук Т. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Тернопіль: 2014. 272 с.

18 Горілий А. Г. Історія соціальної роботи: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2004. 174 с.

19. Задорожний О., Лапшин П. Сходінками американського досвіду: *Вісник офіційно про податки* Офіційне видання державної фіскальної служби 2011 URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/1561>

20.Зацерковний В. І., Тішаєв І., В., Демидов В., К. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 36 с

21.Каламбет С. В., Іванов С. І, Півняк Ю. В. Методолія наукових досліджень: навч. посіб. Дніпропетровськ: Маковецький, 2015. 191 с

22. Катихін Є.О. Соціальний аудит в Україні: історичні тенденції, сучасний стан, виклики та необхідність розвитку: *Статистика України* 2011.№1 С.77-81.

23. Кравченко О. О. Навчальна дисципліна Історія соціальної роботи у процесі професійного становлення майбутніх соціальних працівників: *Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2018. №11. С.182-191 URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19837/1/Kravchenko.pdf>
24. Кравченко О. О., Матрос О. О. Історія соціальної роботи: навч. посіб. Умань: РВЦ Візаві, 2017. 117 с.
25. Кубицький С.О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах: навч. посіб. Київ: Міленіум, 2015. 300 с.
26. Ковальчук Я., Октисюк А., Бочі А., Макгрет П., Захарова О. Контроль за державними фінансами: метод. посіб. Київ: МЦПД, 2015. 34с.
27. Колодій А. М., Копейчиков В. В. Теорія держави і права, бібліогр. покажч., Київ: Юринком Інтер, 2002. 358 с.
28. Колот А. М., Грішнова О. А. та ін. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку. монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 501 с
29. Конституція України : офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
30. Копенко В. Як протидіють шахрайству і контролюють соціальні виплати у країнах Європи: 2019р. URL : <https://nsirogozy.city/read/dosvid/22654/yak-protidiyut-shahrajstvu-ikontrolyuyut-socialni-viplati-u-krainah-evropi>
31. Лопушняк Г.С. Державна політика як передумова розвитку України: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 372 с.
32. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ: 2015. 244 с.
33. Місцевий розвиток за участі громади. Том 4: Регіональні аспекти та сталий розвиток міст /за заг.ред. Мелеганич Г.І., Петрушенка Ю.М. Київ: ВАІТЕ, 2016. 316 с.
34. Методичні рекомендації щодо організації роботи головних державних соціальних інспекторів та державних соціальних інспекторів: Київ: CASE, 2010. 104 с.

35. Міністерство соціальної політики: *Офіційний веб-портал* URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Sistema-kontrolyu.html> (дата звернення 04.02.2020)

36. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Київ: НТУУ КПІ, 2015.180 с.

37. Примаченко Л. В. Система державного управління Сполучених Штатів Америки: досвід для України Київ: НАДУ, 2011.52 с.

38. Про затвердження Порядку здійснення верифікації та моніторингу пенсій, допомог, пільг, субсидій, інших соціальних виплат. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 р. №136. Дата оновлення 04.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1362016%D0%BF/ed20190604#n36>. (дата звернення 04.02.2020)

39. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001р. №2558-III. Дата оновлення 01.01 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>. (дата звернення 04.02.2020)

40. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: від 25.8.2004 р. №1098. Дата оновлення 30.05.2007 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1098-2004-%D0%BF>. (дата звернення 04.02.2020)

41. Про затвердження форми Акта обстеження матеріально-побутових умов сім'ї: Наказ міністерства праці та політики України від 28.04.2004 р. №95 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-04> (дата звернення 04.02.2020)

42. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995р. №848. Дата оновлення 10.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>. (дата звернення 04.02.2020)

43. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-

комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505. Дата оновлення 24.08.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#n10>. (дата звернення 04.02.2020)

44. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. №189 Дата оновлення 27.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF>(дата звернення 04.02.2020)

45. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-ХІІ. Дата оновлення 27.12.2019 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2811-12> (дата звернення 04.02.2020)

46. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16.11.2000р. № 2109-ІІІ. Дата оновлення 20.01.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>

47. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-ІV Дата оновлення 09.08.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15> (дата звернення 04.02.2020)

48. Про затвердження Методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 15.11.2001 р. №486/202/524/455/3370 Дата оновлення 03.11.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0112-02/ed20151103> (дата звернення 04.02.2020)

49. Про забезпечення державного контролю у сфері соціальної підтримки: проект Закону України від 03.03.2016 р. № 4176 URL http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH38000A.html (дата звернення 04.02.2020)

50. Про забезпечення державного контролю під час надання соціальної підтримки: проект Закону України від 06.03.2019 р. № 6159 URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61292 (дата звернення 04.02.2020)

51. Про затвердження Положення про Державну соціальну службу України: Постанова Кабінет Міністрів України від 22 05 2019 р. № 458. Дата втрати чинності: 24.12.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/458-2019-%D0%BF> (дата звернення 04.02.2020)

52. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закону України від 05.02.2015 р. № 157-VIII Дата оновлення: 01.01.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 04.02.2020)

53. Про впровадження в місцевих органах праці та соціального захисту населення єдиної технології прийому громадян, які звернулися за призначенням усіх видів соціальної допомоги: Наказ від 23.05.2008 р. №183 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN16193?an=1172> (дата звернення 04.02.2020)

54. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання громадянам соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна» та виїзної роботи «мобільного соціального офісу»: Наказ Міністерства соціальної політики України від 14.03.2012 р. №137 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN73306?an=1> (дата звернення 04.02.2020)

55. Про внесення Змін до Інструкції щодо порядку оформлення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги: Наказ Міністерства соціальної політики України від 17.07.2019 р. №1106 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0888-19>(дата звернення 04.02.2020)

56. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI Дата оновлення 27.12.19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 04.02.2020)

57. Про державну службу:Закон України від 10.12.2015 р. №889-VIII Дата оновлення 28.11.2019 (дата звернення 04.02.2020)

58. Руженський М. М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2013, 318 с.

59. Руженський М. М. Трансформація інститутів соціального захисту населення в транзитивній економіці: автореферат. Київ: 34с. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.01/2016/Ruzhenskyj.pdf>

60. Решетніченко А. В., Кіреєва О. Б., Голубчик Г. Д. Базові засади соціального розвитку : наук. розроб. Київ: НАДУ, 2012. 52 с.

61. Світовий банк схвалив виділення Україні 300 млн. доларів на покращення системи соцвиплат URL: https://dt.ua/ECONOMICS/svitoviy-bank-shvaliv-vidilennya-ukrayini-300-mln-na-pokraschennya-sistemi-socviplat-146261_.htm (дата звернення 04.02.2020)

62. Скуратівський В.А., Трощинський В.П та ін. реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи: навч.- наук. вид. Київ, Львів: НАДУ. 2012, 368 с.

63. Угода про позику (Проект удосконалення системи соціальної допомоги) між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 28.11.2005 р. № 996_053. Ратифіковано 18.03.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996_053/ed20081208 (дата звернення 04.02.2020)

64. Ушенко Н.В. Соціальна відповідальність держави: *Глобальні та національні проблеми економіки електронне наукове фахове видання* 2017 №5 С. 931-936 URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/187.pdf>

65. Туленков М. В. Соціальний захист у соціальному вимірі: монографія. Київ: ПІК ДСЗУ, 2011. 178 с.

66. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видав. Дім, 2004. 240 с.

67. Цоцко В. А. Аналіз системи контролю за цільовим використанням державної соціальної допомоги: *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2013. № 4. С.103-108.

68. Фурман А. В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.

69. Фоміцька Н. В. *Методологія системного підходу та наукових досліджень: опорний конспект лекцій*. Харків: ХарРІ НАДУ, 2015. 60 с.

70. Хоміч І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України: *Форум права* 2013 №4 717-724 с.